

Institutionen för samhällsvetenskap
Cerut (Centrum för forskning om regional utveckling)

Åsa Rydin

Värmland i ett storregionalt sammanhang

En studie av potentiella samarbetspartners
vid en framtida regionförstoring

Åsa Rydin

Värmland i ett storregionalt sammanhang

En studie av potentiella samarbetspartners vid en framtida regionförstoring

Värmland i ett storregionalt sammanhang
En studie av potentiella samarbetspartners vid en framtida regionförstoring

Copyright ©: 2004 Åsa Rydin
Arbetsrapport, september 2004:15

Distribueras av:

Karlstads universitet
Cerut, Centrum för forskning om regional utveckling
651 88 Karlstad
E-post:
asa.rydin@kau.se

Universitetstryckeriet, Karlstad

Förord

I de diskussioner som förs om den regionala utvecklingen återkommer frågor om regioners relationer, tillhörighet och identitet. Det gäller såväl enskilda individer och grupper som företag, organisationer och myndigheter. I Värmlands län har frågorna aktualiserats dels genom de förändringar som sker i vår nationella omgivning, dels genom de initiativ som tagits för att förbättra relationerna till Norge. Den sistnämnda aspekten var utgångspunkten för det projekt, Värmlands relationer till Norge, som Länsstyrelsen Värmland initierat och som Cerut, Centrum för forskning om regional utveckling, Karlstads universitet, fått i uppgift att genomföra.

Projektet består av tre delstudier:

- Kartläggning av ett gränsregionalt samarbete
- Värmland mitt mellan Stockholm og Oslo
- Värmland i ett storregionalt sammanhang

Sistnämnda delstudie, som avrapporteras i föreliggande rapport, har författats av Åsa Rydin, Cerut. Samtliga delstudier kommer att föreligga under oktober 2004. Dessutom kommer en sammanfattande rapport att publiceras under november 2004.

Vi vill tacka de personer som villigt ställt upp och låtit sig intervjuas. Dessutom ett särskilt tack till Bengt Dahlgren och Björn Eiderbrandt, Länsstyrelsen Värmland, Torbjörn Svärd, Region Värmland, Dan Snell, Handelskammaren Värmland, Tora Friberg, Linköpings universitet, Göran Hallin, ITPS och Sverker Lindblad, NUTEK.

Projektet i sin helhet har finansierats av Länsstyrelsen Värmland och Cerut.

Karlstad i september 2004

Sune Berger
Professor, föreståndare för Cerut

Sammanfattning

Denna studie är genomförd av Cerut, Centrum för forskning om regional utveckling vid Karlstads universitet, på initiativ av Länsstyrelsen Värmland och handlar om Värmland i sitt storregionala sammanhang. De angränsande länen samt det så kallade norska Östlandet behandlas i undersökningen som framtida potentiella partners. Undersökningen har skett genom semi-strukturerade djupintervjuer med utvalda respondenter, de flesta inom Värmland men också i de angränsande länen.

Den funktionella regionen och den lokala arbetsmarknadsregionen är av intresse för denna undersökning. Nya och snabbare transportmöjligheter kombinerat med förbättrad tillgänglighet har utvidgat människors pendlingsmönster. Denna trend har gjort att LA-regionerna kunnat växa i storlek, till ytan sett. Denna regionförstoringsprocess beror till stor del på människors ökade bilinnehav, men också på förbättrad infrastruktur. En fördel med att en region blir större är att specialiseringen inom näringslivet ökar. Nackdelar är exempelvis negativa effekter på miljön och att jämställdheten kan komma att minska genom ökade förutsättningar för pendling. Aktuellt i samband med denna studie är även undersökningen om den framtida ansvarsfördelningen i samhällsorganisationen samt den regionala indelningen av Sverige i EU-sammanhang, exempelvis strukturfonderna och NUTS-systemet.

Respondenterna i denna undersökning är representanter från; Karlstads universitet, Region Värmland, Landstinget i Värmland, INVA¹/Handelskammaren Värmland, Vänerregionens näringslivsråd/Länsstyrelsen Värmland, Värmlandstrafik AB, Örebro Läns Landsting, Region Dalarna samt Västra Götalandsregionen.

Karlstads universitet, Region Värmland och INVA betraktar Norge som den samarbetspartner som har störst potential. Djupare samarbeten mot Örebro finns inom infrastrukturplaneringen och sjukvården. Alla respondenter nämner något slags samarbete med Västra Götaland, men uppåt Dalarna finns ingen större samverkan bortsett från Intresseföreningen Bergslaget. Diskussioner om strategiska samarbeten är förekommande inom alla de sektorer som undersökts för denna rapport, men det verkar inte ha ansetts nödvändigt att utse en specifik partner som prioriteras framför andra. Samtidigt har de flesta respondenter tankar om regionförstoring i bakhuvudet. Jag har i denna rapport försökt att ge en inledande bild av hur de storregionala diskussionerna gestaltar sig inom olika sektorer. En fastställd slutsats är att det inte finns något givet svar, här följer dock en kortfattad sammanställning av de för- och nackdelar som kan urskiljas för varje storregional partner.

Örebro län

- + Österut med E18 finns troligen de största förutsättningarna för en ökad pendling.
- + Förutsättningarna för en förstorad landstingsregion är störst österut.
- Örebro läns medlemskap i Mälardalsrådet innebär att de till stor del riktar sina blickar mot Stockholm och inte i första hand mot Värmland.

Dalarnas län

- + Dalarna och Värmland tillhör skogslänsgruppen.
- + Kommuner i norra Värmland ser troligen att det finns potential norrut mot Dalarna.
- Med tanke på befolkningsunderlaget finns troligen de sämsta förutsättningarna för pendling norrut.

¹ Invest in Värmland

- Region Dalarna har inlett kontakter med Mälardalsrådet och har goda kommunikationer österut mot Gävle.

Västra Götalands län

- + Med tanke på att tyngdpunkten av Värmlands befolkning finns i Karlstadsområdet finns ett bra befolkningsunderlag för infrastruktursatsningar söderut.
- + Värmland och Västra Götaland tillhör samma vägverks- och banverksregion.
- Västra Götalands län är ett resultat av en regionförstoring, det finns ingen strävan efter att bli ännu större.
- Värmland skulle komma att utgöra en mycket perifer del om man valde att ingå i Västra Götalandsregionen.
- Vid en ytterligare förstoring av länet är troligtvis Halland den mest potentiella partnern för Västra Götaland.

Det norska Östlandet

- + Osloområdet är en mycket expansiv region, vars möjligheter för Värmland är viktiga att ta vara på.
- + Det finns ett etablerat samarbete mellan Karlstads universitet och det norska Östlandet och (enligt det regionala tillväxtprogrammet för Värmland 2004-2007) även en önskan från Länsstyrelsen Värmland om en utökad samverkan mellan Värmland och Norge.
- Av intervjuvaren framgår att riksgränsen orsakar vissa hinder för samverkan, exempelvis angående pendlingen. Vid ett storregionalt samarbete krävs gemensamma satsningar på infrastruktur och samordning av planering och biljettsystem.

Innehåll

	Sid.
1. Introduktion	8
1.1 Projektbeskrivning	8
1.2 Utgångspunkter och avgränsningar	8
1.3 Tillvägagångssätt.....	8
1.3.1 Urval.....	9
1.3.2 Källkritik	9
1.4 Disposition	9
2. Regionbegreppet	10
2.1 Den funktionella regionen	10
2.2 Den lokala arbetsmarknadsregionen	11
3. Regionförstoring	13
3.1 Regionförstoringens framsidor.....	13
3.2 Regionförstoringens baksidor	15
4. Ansvarsfördelningen i samhällsorganisationen	18
5. Den regionala indelningen av Sverige i EU-sammanhang	19
5.1 Strukturfonder	19
5.2 NUTS-systemet	19
6. Tidigare diskussioner om strategisk samverkan	21
6.1 Värmland	21
6.2 De angränsande länen och Norge	22
7. Respondenternas tankar och svar	24
7.1 Värmland	24
7.1.1 Samarbeten då och nu	24
7.1.2 Regionförstoringsfrågan.....	30
7.1.3 Riksgränsen mot Norge – en barriär?.....	32
7.1.4 Värmland i ett storregionalt sammanhang	34
7.2 De angränsande länen.....	36
7.2.1 Samarbeten då och nu	36
7.2.2 Kontakter med Värmland	37
7.2.3 Den viktigaste samarbetspartnern	38
7.2.4 Den storregionala frågan	38
8. Analys och diskussion	41
9. Slutsatser	51
10. Referenser	53

Bilagor

Bilaga 1: En beskrivning av respondenterna

Bilaga 2: Intervjuformulär, Bo Hidén, Karlstads universitet, 040527

Bilaga 3: Intervjuformulär, Alvar Löfskog, Karlstads universitet, 040608

Bilaga 4: Intervjuformulär, Angelica Rage, Region Värmland, 040607

Bilaga 5: Intervjuformulär, Lennart Hellqvist, Landstinget i Värmland, 040609

Bilaga 6: Intervjuformulär, Gun-Marie Östedt-Axelsson, Handelskammaren Värmland, 040621

Bilaga 7: Intervjuformulär, Jan Axelsson och Roland Skogberg, Vänerregionens näringslivs-
råd & Länsstyrelsen Värmland, 040622

Bilaga 8: Intervjuformulär, Lars Bull, Värmlandstrafik AB, 040702

Bilaga 9: Intervjuformulär, Eva Krause, Örebro Läns Landsting, 040630

Bilaga 10: Intervjuformulär, Göran Carlsson, Region Dalarna, 040701

Bilaga 11: Intervjuformulär, Claes Ekdahl, Västra Götalandsregionen, 040705

Bilaga 12: Intervjuformulär, Ulf Ljungdahl, Handelskammaren Värmland, 040927

Figurförteckning

	Sid.
Figur 1: Arbetspendlares tolerans för restider.....	12
Figur 2: Näringslivets grad av specialisering kontra arbetsmarknadens storlek.....	14
Tabell 1: Antal lokala arbetsmarknader för män respektive kvinnor mellan åren 1970-1994	16
Tabell 2: Antal lokala arbetsmarknader för hög- respektive lågutbildade åren 1970 och 1994.....	17
Tabell 3: Lägsta och högsta nivåer för NUTS-regionernas genomsnittliga storlek.....	20

1. Introduktion

1.1 Projektbeskrivning

Studien är genomförd av Cerut, Centrum för forskning om regional utveckling vid Karlstads universitet, på initiativ av Länsstyrelsen Värmland. Studien som helhet behandlar Värmlands relationer till Norge och har delats upp i tre olika delstudier. Den första delstudien innehåller en omfattande redogörelse av de dagsaktuella samverkansformer som finns mellan Värmland och Norge. Samarbeten inom ett flertal samhällseliga sektorer beskrivs och analyseras. Den andra delstudien tar utgångspunkt på den norska sidan för att kartlägga norrmännens åsikter gällande ett intensifierat samarbete med Värmland. Denna rapport innehåller den tredje delstudien och handlar om Värmland i sitt storregionala sammanhang. De angränsande länen samt det så kallade norska Östlandet behandlas i undersökningen som framtida potentiella partners för ett utvecklat samarbete och för- och nackdelar diskuteras utifrån detta.

1.2 Utgångspunkter och avgränsningar

I dagens Europa blir betoningen på tillväxtkraftiga regioner allt starkare, medan många av de traditionella administrativa gränserna allteftersom förlorar sin betydelse för regionala utvecklingsfrågor. För att synas som en av regionerna i EU spelar storleken en allt större roll. I Värmland har man börjat spekulera i vad som är bäst för länet i framtiden när det gäller storregionala samarbeten. För att ta plats i regionernas Europa krävs möjligen en långsiktig strategi. Om vi i Värmlands län i framtiden vill ingå i ett storlän eller ett storregionalt samarbete, vart ska vi då vända oss? Åt vilket håll ska vi gå? Syftet med denna rapport är att undersöka just de här frågorna och med utgångspunkt från utvalda intervjupersoner diskutera och analysera vilken av de angränsande regionerna som är bäst lämpad att så småningom etablera ett varaktigt storregionalt samarbete med. Om Värmland lutar åt något väderstreck, är det västerut (norska Östlandet), norrut (Dalarna), österut (Örebro) eller söderut (Västra Götaland)? Denna rapport kommer inte att ge svar på den komplicerade och omfattande storregionala frågan, utan ska fungera som diskussionsunderlag för en framtida strategi.

I och med att uppdraget inför denna rapport är av stor komplexitet måste det i detta fall ske en tydlig avgränsning. Jag har under flera av intervjuerna fått förslag på ytterligare respondenter, tyvärr har jag inte haft möjlighet att kontakta dem alla. Jag har avgränsat mig till att prata med endast en person i varje angränsande län. Även om det då inte blir särskilt heltäckande, framkommer ändå de omgivande regionernas övergripande strategier.

1.3 Tillvägagångssätt

Denna undersökning handlar till stor del om åsikter, attityder och tankar. Det storregionala perspektivet baseras på insamlad information från ett antal beslutsfattare från olika organisationer i samhället. Undersökningen har skett genom semistrukturerade djupintervjuer med utvalda respondenter. På så sätt har diskussioner och resonemang kring regionförstoringsproblematiken uppkommit med utgångspunkt i vissa fasta frågeformuleringar. Intervjuerna har genomförts med hjälp av inspelningsapparat, vilket är en nödvändig metod i detta fall för att kunna föra en givande dialog med respondenten. För att ge en inledande syn på problematiken presenteras ett teoretiskt avsnitt som är grundat på litteraturstudier och annan faktainsamling. För att ge förslag till strategier gällande Värmland i ett storregionalt sammanhang analyseras intervjuvaren i ett särskilt avsnitt och en koppling till den teoretiska informationen ges.

1.3.1 Urval

För att hitta rätt människor att prata med tog jag inledningsvis hjälp av Bengt Dahlgren, planeringsdirektör på Länsstyrelsen Värmland. Allteftersom intervjuerna fortgick inkom fler förslag på respondenter aktuella i sammanhanget. På så vis fortskred undersökningen och jag fick information från ett flertal olika sektorer i det värmländska samhället. Jag tog även kontakt med Torbjörn Svärd på Region Värmland och fick därmed förslag på en person i varje angränsande län att diskutera med. Jag fick således synpunkter från representanter till tre av de, för Värmlands del, potentiella storregionala samarbetspartnerna. Anledningen till att jag inte har gjort någon intervju på den norska sidan är att den andra delstudien i detta projekt bl.a. behandlar de norska myndigheternas synvinkel.

1.3.2 Källkritik

Regionförstoringsfrågan är relativt ny och det finns inte mycket skrivet om fenomenet. Jag har använt mig av befintligt material och försökt balansera för- och nackdelar med regionförstoring, samt strävat efter att utgå från primärkällor. Jag reserverar mig dock mot den modifiering av sanningen som kan förekomma i dagstidningar. När en undersökning består av djupintervjuer kring ett debatterat ämne, kan det vara problematiskt att strukturera de resonemang som funnits hos varje respondent. Jag har försökt att göra detta i ett separat avsnitt där de huvudsakliga diskussionspunkterna redovisas.

1.4 Disposition

Den första delen av rapporten är en beskrivning av väsentliga begrepp i sammanhanget såsom; funktionell region, lokal arbetsmarknadsregion och regionförstoring. I avsnitt 4 berörs den pågående svenska ansvarsutredningen och i nästföljande kapitel finns en redogörelse för EU:s olika strukturfonder, de efterföljande målområdena samt NUTS-systemet. I avsnitt 6 återfinns en del av de diskussioner om strategiska samarbeten som förekommit i Värmland och i de angränsande länen/Norge. I avsnitt 7 redovisas respondenternas svar systematiskt, först de värmländska och sedan de från de angränsande länen. Därefter följer ett diskussionsavsnitt där intervju svaren sammanfattas, jämförs med varandra samt analyseras i ett storregionalt perspektiv. Förutsättningar för olika former av samarbeten tas även upp i detta kapitel. I det sista avsnittet sammanfattas för- och nackdelar gällande varje potentiell samarbetspartner och förslag på framtida strategier diskuteras.

2. Regionbegreppet

En faktor som komplicerar regionbegreppet är att det används inom många olika områden där betydelsen ofta skiftar.² I och med att begreppet kan tolkas på ett flertal olika sätt finns inte någon heltäckande definition att hänvisa till. I geografiska sammanhang är "region" oftast synonymt med andra avgränsade områden, såsom trakt, distrikt, provins eller territorium.³ För att strukturera begreppet finns ett antal kategorier av regiontyper, men det handlar då om en förhållandevis grov sortering. Den kulturella regionen uppstod vanligen inom naturliga gränser i form av vattendrag, bergskedjor eller dalgångar. Denna typ av region karaktäriseras av social identitet, vilket innebär gemensamma traditioner, etniska likheter och ett och samma språk/en och samma dialekt. Sådana här regioner bidrar till den kulturella mångfalden i Europa,⁴ exempel är Skottland och Jämtland. Den kulturella regionen kan också sträcka sig över nationsgränser, t.ex. Baskien.⁵

En annan regiontyp är den administrativa regionen som är en produkt av administrativa regelsystem och fungerar som en arena för samhälleliga beslut, exempel är våra län och landsting.⁶ De administrativa regionernas gränser är baserade på individens förflyttning i rummet historiskt sett. På grund av människors förändrade rörelsemönster blir de administrativa gränserna inaktuella och måste ändras, vilket oftast inte sker i takt med individernas beteendemönster. Den länsindelning vi har idag fastställdes på 1600-talet. Gränserna har sedan dess förändrats, men många gånger stämmer indelningen inte överens med arbetsmarknads- och planeringsmässiga samband.⁷ Nya administrativa regioner är exempelvis de svenska regionförsöken Region Skåne och Västra Götalandsregionen.⁸ Det skulle planeringsmässigt vara betydligt lättare om den administrativa indelningen överensstämde med de funktionella regionerna.⁹

2.1 Den funktionella regionen

Det är framförallt den funktionella regionen som är av intresse för denna undersökning. Hur omfattande en funktionell region är kan till viss del utredas med hjälp av underlag för pendling och serviceresor. Alltså kan denna regiontyp variera mycket i storlek.

Regionen är funktionell genom att den territoriella avgränsningen återspeglar människors rörelser och beteendemönster. Det funktionella regionbegreppet har den stora fördelen att regionen i detta sammanhang definieras av människornas och företagens verkliga beteende, t.ex. handel eller pendling.¹⁰

Östhol (1993) menar att den funktionella regionen kan beskrivas som en aktivitetsregion. Detta eftersom själva begreppet baseras på mänskliga aktivitetsmönster i ett område. En typ av funktionell region är gränsregionen. De mänskliga kontakterna och företagets interaktion på en viss plats kan förstås också sträcka sig över en nationsgräns. Skillnader såsom språk och dialekter stämmer oftast överens med de befintliga administrativa gränserna, men i många regioner är så inte fallet. Gränser är i någon form en sorts barriär, exempelvis fysiskt geografiska eller kulturella som baseras på identitet. Barriärerna kan vara mer eller mindre svåra att överbrygga. Ett exempel på människors försök att föra samman regioner med ökade kommu-

² Törnqvist, 1998, s. 59

³ Hansson, 2003, s. 19

⁴ Törnqvist, 1998, s. 60

⁵ Gren, 2002, s. 16

⁶ Törnqvist, 1998, s. 61

⁷ Hansson, 2003, s. 30-31

⁸ Gren, 2002, s. 15

⁹ Hansson, 2003, s. 22

¹⁰ Ibid., s. 23

nikationsmöjligheter är att man lät bygga Öresundsbron. Själva gränsen kan påverka samarbete inom regionen på olika sätt, beroende på hur omfattande friktionen är mellan de två staterna. Gränsregional interaktion kan försvåras av ländernas olika politiska och planeringsmässiga system. När två länder har nationellt heltäckande bestämmelser kan det vara svårt att göra undantag från dem för att ta hänsyn till den gränsregionala utvecklingen. Gränsregioner ses på många ställen som perifera eftersom det ofta inte finns några administrativa centra i närheten, vanligtvis har inte heller infrastrukturen prioriterats vid nationsgränserna.¹¹

2.2 Den lokala arbetsmarknadsregionen

När beslutsfattare, planerare och politiker diskuterar en förändring av den administrativa regionala indelningen för att bilda mer rationella funktionella regioner, är det ofta LA-regionerna som tyngdpunkten ligger på.

*En LA-region är en funktionell region som människor kan bo och arbeta inom utan att behöva tillsätta alltför lång tid på arbetspendling. En kommun utgör minsta byggsten när LA-regioner formeras. Avgränsningen bygger helt på pendlingsströmmar... Kommuner som inte uppvisar en generell självständighet förs till den kommun till vilken den största utpendlingen sker.*¹²

Med en oberoende kommun menas att färre än 20% av invånarna arbetspendlar till andra grannkommuner, samt att andelen utpendlare till en enskild kommun är mindre än 7,5%. Det finns ingen möjlighet för en kommun att ingå i mer än en arbetsmarknadsregion. Beroende på pendlingsströmmarna varierar alltså de lokala arbetsmarknaderna i storlek. Med tanke på hur faktorer som sysselsättning, boende, kommunikationer och pendlingsbenägenhet kan skifta med tiden, förändras också LA-regionerna. Den största påverkan på sådana regioner är de stora arbetsgivarna, kommunerna har samtidigt en viktig roll när det gäller distributionen av värdefulla markområden. Även staten påverkar genom satsningar på viss typ av infrastruktur, vilket har stor betydelse för pendlingen i området.¹³

Hansson (2003) definierar arbetspendling så här: "Arbetspendling är ett uttryck för bristande överensstämmelse mellan antalet arbetsföra boende och deras yrkesinriktning och arbetsgivarens yrkeskrav."¹⁴ Det finns alltid en viss grad av matchningsproblematik i varje LA-region, som måste kompenseras genom omflyttning och pendling. Investeringar för ett förbättrat transportsystem kan göra att fler individer väljer att pendla. Järnvägen har varit mycket debatterad i Sverige. Transportpolitikens övergripande mål är bl.a. att de äldre och mer långsamma tågen ersätts med nya och snabba. Att öka antalet tågresenärer gynnar miljön, vägnätet och trafiksäkerheten. Det blir även lättare att dagspendla över längre avstånd. Självklart är inte bara de snabba och bekväma transportmedlen av betydelse, utan även antalet arbetstillfällen. Nya tågförbindelser skulle dock möjliggöra att de utan körkort och bil ändå kan långpendla. Visst arbete kan också utföras på tågresan. Villkoret är att det måste finnas snabba anslutningsresor för att inte tidsvinsten ska gå förlorad.¹⁵

Begränsningen för pendlarna är bl.a. den tid som varje dag går åt för att resa mellan bostaden och arbetsplatsen. Toleransen för pendlingstider varierar förstås för olika individer, de allra

¹¹ Östhol, 1993, s. 15-22

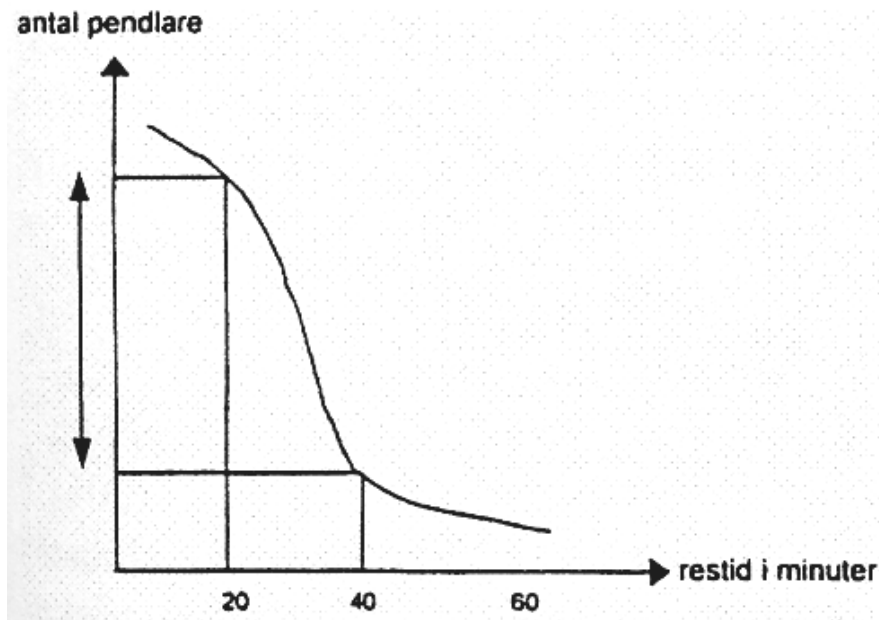
¹² Hansson, 2003, s. 45

¹³ Ibid., s. 45-46

¹⁴ Ibid., s. 37

¹⁵ Ibid., s. 34-38

flesta pendlingsresorna sträcker sig under en timme.¹⁶ Den största positiva effekten på pendlingen i en region fås troligtvis genom att prioritera de insatser som förkortar restiderna i intervallet 20-40 minuter. Även satsningar för att reducera restiden i intervallet 40-60 minuter kan ha betydelse.¹⁷ Figuren nedan visar hur antalet resande avtar med den totala tiden för pendling.

Figur 1: Arbetspendlares tolerans för restider. Källa: Hansson, 2003, s. 39

Nya och snabbare transportmöjligheter kombinerat med förbättrad tillgänglighet har utvidgat människors pendlingsmönster. Denna trend har pågått under flera decennier och gjort att LA-regionerna kunnat växa i storlek, till ytan sett.¹⁸

¹⁶ Hansson, 2003, s. 39

¹⁷ SIKÅ, 2001:3, s. 45

¹⁸ Hansson, 2003, s. 45-46

3. Regionförstoring

ARENA för Tillväxt beskriver i sin rapport ”Regionförstoring i Mälardalen” (2002:02):

Med regionförstoring menas att de lokala arbetsmarknaderna – områden inom vilka människor bor och arbetar – gradvis blir större. Genom en ökad arbetspendling knyts tidigare separata arbetsmarknader ihop. Den nya och större arbetsmarknaden, den förstörade regionen, omfattar då både fler boende och fler arbetstillfällen än tidigare.¹⁹

En sådan här utveckling har skett kontinuerligt, eftersom de lokala arbetsmarknaderna har växt i storlek har de också minskat i antal.²⁰ Av SCB:s statistik går att urskilja att antalet LA-regioner har minskat kraftigt sedan 1970-talet då det fanns 187 st. Den nuvarande indelningen av Sverige i 81 lokala arbetsmarknadsregioner genomfördes av NUTEK år 1998.²¹ Vid sidan av de förbättrade kommunikationerna och det ökade bilinnehavet innebär också människors val en hel del för regionförstoringen. Man är idag mer benägen att pendla långa avstånd än att flytta närmare arbetsplatsen. Utvecklingen har varit att fler människor pendlar allt längre sträckor, vi i Sverige ligger trots det efter i jämförelse med länder som Storbritannien, USA och Tyskland²².

På grund av att bilinnehavet ökar förväntas regionförstoringen fortsätta. Trots en centralisering av arbetstillfällen, p.g.a. företagens strävan att bilda agglomerationer och utnyttja skalfördelar, ger rörligheten möjlighet för individerna att sprida ut sitt boende.²³ ”Regionförstoring ses som ett alternativ till urbanisering och som ett sätt att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt i en tid med minskad flyttbenägenhet.”²⁴ Enligt SIKAs beräkningar spelar ökade hushållsinkomster och förändringar i människors bilinnehav en avsevärt större roll än investeringar i de allmänna kommunikationerna, när det gäller arbetspendling. Det är inte heller bara de förbättrade möjligheterna till pendling som leder till en snabb regionförstoring. Faktorer som måste vägas in är traditioner, arbetslöshetssiffror och näringslivets struktur.²⁵

3.1 Regionförstoringens framsidor

Enligt Regionalpolitiska utredningens slutbetänkande (SOU 2000:87) kan tillväxten bli avsevärt högre i en större region än i en mindre. Möjligheterna till specialisering är högre i en större region, både när det gäller företagen och arbetskraften. Således skapas ett mer diversifierat näringsliv och regionen blir mer självständig i sin utveckling. Figur 2 visar sambandet mellan LA-regionens storlek och specialiseringen inom regionens näringsliv.²⁶

¹⁹ ARENA för Tillväxt, 2002:02, s. 5

²⁰ SIKAs, 2004:1, s. 29

²¹ SIKAs, 2001:3, s. 31

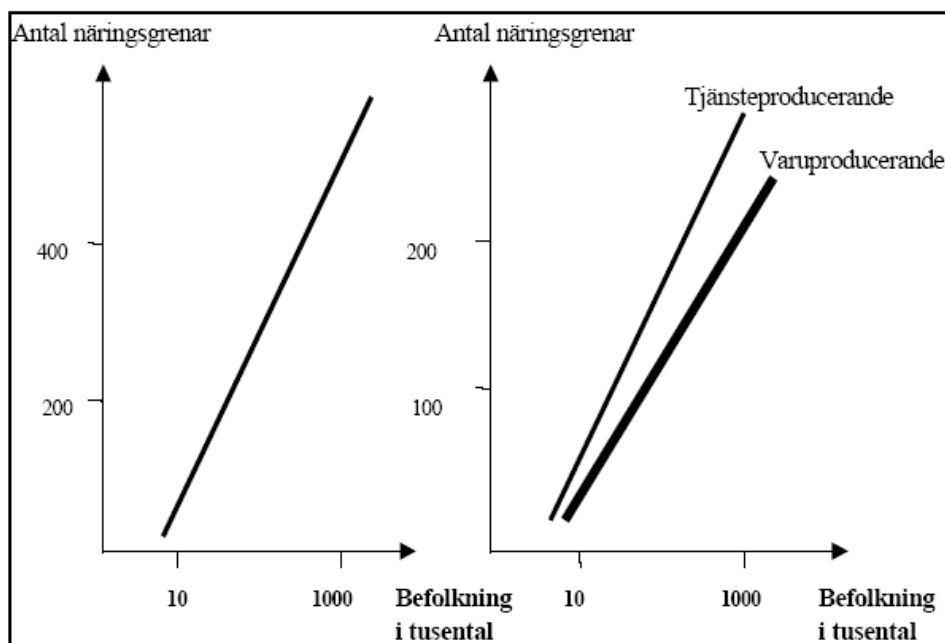
²² Samtal med Göran Hallin, 040701

²³ ARENA för Tillväxt, 2002:02, s. 5-6

²⁴ SIKAs, 2004:1, s. 18

²⁵ Ibid., s. 10, 24

²⁶ SOU 2000:87, s. 70-71

Figur 2: Näringslivets grad av specialisering kontra arbetsmarknadens storlek. Källa: SOU 2000:87, s. 71

Den snabba omvandlingen mot ett informations- och kunskapssamhälle som sker i Sverige förutsätter att arbetsmarknaden är flexibel och att arbetskraften kan gå från de tillbakagående sektorerna inom näringslivet till nya, utvecklingsbenägna områden. Detta, menar SIKA, talar för en fortsatt regionförstoring.²⁷ Genom att en region förstoras ökar befolkningsunderlaget. Arbetsmarknaden kan då förbättras i och med en ökad matchning av den efterfrågade arbetskraften, samt att befolkningen får ökade valmöjligheter. Arbetslöshetsnivåerna kan då minska samtidigt som det blir lättare för företagen att hitta personal med just den kompetens de behöver. Regionförstoringen är dock inget garanterat mått på tillväxt. Varje region måste kunna ta tillvara de lokala, befintliga resurserna.²⁸ Allt eftersom näringslivet diversifieras specialiseras också arbetskraften. Det innebär ofta högre löner, som i sin tur möjliggör en ökad rörlighet. När pendlingen ökar kan den lokala arbetsmarknaden utökas på nytt. ”Grundhypotesen är således att det finns ett positivt samband mellan lokala arbetsmarknaders storlek och arbetskraftens genomsnittliga lönenivå.”²⁹

I och med att större regioner har en större utvecklingspotential än de mindre kan regionförstoring ses som ett sätt att hindra arbetslösheten och avfolkningen som under 90-talet varit ett problem i många svenska kommuner.³⁰ I en artikel av Mats Johansson, ITPS i tidskriften ”Planera, bygga, bo” framgår att LA-regionerna måste expandera i framtiden för att arbete ska finnas för alla kategorier av människor.

Ett problem med i synnerhet små lokala arbetsmarknader är att de har ett svagt differentierat och diversifierat näringsliv och att det därigenom uppkommer ”mismatch” på den lokala arbetsmarknaden, vilket hämmar den lokala utvecklingen och omvandlingen. En lösning på detta problem – åtminstone delvis – är regionförstoring och större lokala arbetsmarknader. Regionförstoringen bidrar således till att

²⁷ SIKA, 2004:1, s. 23

²⁸ SIKA, 2001:3, s. 8

²⁹ Temaplan AB, 2003:1, s. 20

³⁰ ARENA för Tillväxt, 2002:02, s. 4

matchningsprocessen på arbetsmarknaden blir bättre och att resurserna utnyttjas mera optimalt.

Han betonar att det för en lyckad regionförstoring krävs goda kommunikationer och en väl utbyggd infrastruktur som möjliggör distansarbete. Tillgänglighet är ett nyckelord i det här sammanhanget.³¹ En viktig aspekt är att den positiva effekten av att knyta ihop en liten eller mellanstor region med en universitets- eller storstadsregion blir väsentligt större (särskilt för den mindre regionen) än vid en sammanslagning av två mindre glesbygdsregioner. För regioner med olika arbetslöshetsnivåer och med olikartad näringslivsstruktur kan regionförstoring vara en gynnsam förändring som gör att dessa kompletterar varandra.³²

3.2 Regionförstoringens baksidor

Ett problem i resonemanget är att utveckling i en region ofta sker på bekostnad av en annan. Om det exempelvis görs en nysatsning inom infrastrukturen i en kommun kan denne få en attraktionskraft som stimulerar det lokala näringslivet. En angränsande region med sämre tillgänglighet har då svårt att hävda sig och kan få problem med arbetskraftsförsörjning. ”Utvidgning av en LA-region har således en baksida genom att orter i en angränsande relativt sett mindre region kan hamna i kläm.”³³

Ytterligare en invändning är att regionförstoring inte garanterat medför positiva effekter för alla små regioner. Effekten är beroende av omvärldsfaktorer och således inte likadan överallt.³⁴ Det finns ett antal inom- och mellanregionala beroenden som spelar in som inte kan återges i den statistiska definitionen av de lokala arbetsmarknadsregionerna. Benägenheten att bilda en större region varierar i olika områden, även om där finns goda förutsättningar för pendling. Om kommunikationsinvesteringar sker i en viss ort med omland är det dessutom inte säkert att just denna region får en högre tillväxt. Med tanke på att tillgängligheten då ökar är det möjligt att företag, invånare och service flyttar till större, mer attraktiva centra. De mellanregionala insatserna kan också komma i konflikt med de internationella infrastrukturella kontakterna samt tillgängligheten inom själva regionen. Dessa faktorer är även de viktiga för det lokala näringslivet. Det är väsentligt att ha en fungerande pendling inom den befintliga LA-regionen, i annat fall kan resultatet bli att regionen splittras och därmed krymper.

Att åstadkomma en regionförstoring med den ökade pendlingen som det innebär stämmer heller inte överens med miljötänkandet och trafiksäkerhetsmålen. En ökad pendling innebär oundvikligen genererad trafik, vilket ökar belastningen på miljön och de befintliga vägarna.³⁵ För att öka tillgängligheten krävs därför ett genomgående miljötänkande, exempelvis en prioritering av miljövänlig teknik. Satsningar på att öka framkomligheten i de större städerna kan även kompensera det ökade bilanvändandet på landsbygden.³⁶

En mycket omtalad invändning mot regionförstoringen är att endast vissa grupper i samhället gynnas. En viktig faktor att ta hänsyn till i diskussionen är jämställdhet. För att ur arbetslivssynpunkt ta tillvara de möjliga fördelar som en regionförstoring ger krävs att individen är rörlig på arbetsmarknaden.³⁷ Att arbetstillfällena ökar i och med att en region blir större

³¹ Johansson, 2003, s. 17

³² SIKA, 2001:3, s. 45-47

³³ Hansson, 2003, s. 7

³⁴ Samtal med Göran Hallin, 040701

³⁵ SIKA, 2004:1, s. 8, 18-19

³⁶ SIKA, 2001:3, s. 42-43

³⁷ Temaplan AB, 2003:1, s. 25

förutsätter också att invånarna måste vara beredda att pendla längre sträckor. Detta kan, i synnerhet för vissa grupper av människor, vara en nackdel. Undersökningar har visat att människors pendlingsresor är betydligt längre än kvinnornas, och att män främst använder sig av bil medan kvinnor i högre grad utnyttjar de allmänna kommunikationerna, cyklar och promenerar. Kvinnors resor är således av en mer kombinerad karaktär samtidigt som kvinnor uträttar fler ärenden under pendlingstiden än vad män gör, vilket gör att kvinnor har ett mer komplext resmönster.³⁸ Könsskillnader när det gäller bilanvändning förklaras med att kvinnor i högre grad än män har ett miljötänkande, samtidigt som trygghet och trafiksäkerhet är viktigt.³⁹ Studier som koncentrerats på utnyttjandet av bil hos båda könen visar att de allra flesta personbilarna ägs av män. Män har i allmänhet en högre inkomst, vilket underlättar bilinnehav. Även kulturella skillnader vägs in, det handlar om bilen som en mer manlig symbol och om allmänt intresse för motordrivna fordon.⁴⁰

Sammanfattningsvis är kvinnors rörlighet på arbetsmarknaden begränsad i jämförelse med mäns. Detta betyder att de lokala arbetsmarknaderna är färre och större för män och fler och mindre för kvinnor. Om detta har det gjorts en del undersökningar och SCB har tagit fram statistik över hur antalet lokala arbetsmarknader kan variera mellan kvinnor och män. Tabellen nedan visar hur variationerna har varit över tid.

År	Män	Kvinnor	Totalt
1970	176	203	187
1980	127	153	139
1990	100	130	112
1994	95	124	110

Tabell 1: Antal lokala arbetsmarknader för män respektive kvinnor mellan åren 1970-1994. Källa: SIKa, 2001:3, s. 34

Kvinnors lägre rörlighet betyder att de inte lika bra som männen kan utnyttja den specialisering på arbetsmarknaden och medföljande löneökning som en regionförstoring kan ge. De traditionella kvinnoyrkena inom vården, omsorgen och skolan är dessutom en del av den offentliga sektorn, vilken inte i första hand specialiseras vid en regionförstoring.⁴¹ Det är inte bara skillnader mellan könen som är aktuella i sammanhanget. Rörligheten på arbetsmarknaden har också att göra med individers utbildningsbakgrund. Statistik visar att högutbildade pendlar längre sträckor än lågutbildade och att antalet lokala arbetsmarknader därmed varierar med utbildningsnivån (se tabell 2).

³⁸ Eriksson & Garvill, 2003, s. 4-5

³⁹ Hansson, 2003, s. 40

⁴⁰ Eriksson & Garvill, 2003, s. 8-10

⁴¹ Temaplan AB, 2003:1, s. 6, 26

Årtal	För-gymnasial	Gymnasial högst 2 år	Gymnasial längre än 2 år	Eftergymnasial kortare än 3 år	Eftergymnasial 3 år eller längre inkl. forskarutbildning
1970	190	158	125	151	206*
1994	138	116	101	79	82

Anmärkning: * Denna siffra förefaller osäker. Den låga andelen högskoleutbildade före utbildningsboomen i slutet av 1960-talet kan vara en tänkbar orsak.

Tabell 2: Antal lokala arbetsmarknader för hög- respektive lågutbildade åren 1970 och 1994. Källa: SIKA, 2001:3, s. 36

Sammanfattningsvis kan urskiljas att de mest rörliga individerna ”elitpendlarna” på arbetsmarknaden är högutbildade män.

Tora Friberg är professor i kulturgeografi vid Linköpings universitet. Hon har bland annat forskat om skillnader mellan könen gällande resmönster. I en artikel i Dagens Nyheter menar hon:

Jag tror att regionutvidgning motverkar jämställdheten. Om det varit så att män och kvinnor haft samma arbetsmarknad och tagit ett lika stort ansvar för barnen då skulle utvecklingen inte slå mot kvinnorna. Men där är vi inte ännu, och nästa generation kommer inte heller att vara det.⁴²

Hon menar också att det är slitsamt för människor att pendla långa sträckor om de har barn. Om något skulle hända barnen i skolan exempelvis, kanske båda föräldrarna är 10 mil därifrån. Tora Friberg är skeptisk till en utveckling som innebär att människor ska pendla mer för att öka sin inkomst. Hon menar att man måste komma ihåg att det finns mer i livet än löneökning, det kan bli jobbigt för en familj om båda föräldrarna pendlar långt. Hur stor betydelse har en viss höjning av den månatliga inkomsten om hushållet tvingas köpa ännu en bil till exempel? Regionförstoring kan således innebära en nackdel för dem som har ett omsorgsansvar, det kan gälla även män.⁴³

⁴² Nilsson, 2004-05-30

⁴³ Samtal med Tora Friberg, 040621

4. Ansvarsfördelningen i samhällsorganisationen

Den 23 januari 2003 tog regeringen beslutet att tillkalla en kommitté som fick i uppdrag att utreda och se över den aktuella uppgiftsfördelningen inom samhällsorganisationen. Ordförande i denna ansvarskommitté är landshövdingen Mats Svegfors. Den huvudsakliga utgångspunkten i Ansvarskommitténs arbete är att skapa en samhällsorganisation med hög legitimitet bland och närhet till befolkningen, samt däri en likvärdig samhällsservice. Arbetet kommer att genomsyras av tre strategier:

- *En strategi för en tydligare ansvarsfördelning i samhällsorganisationen vid flernivåstyrning där en renodling av ansvaret inte är möjlig eller lämplig och som tar sikte på ökad utvecklingskraft.*
- *En strategi för ökad utvecklingskraft på kommunal nivå, som bygger på en tydlig ansvarsfördelning mellan kommunal och statlig nivå.*
- *En strategi för ökad utvecklingskraft på statlig nivå, som innefattar tvärsektoriell utveckling av statlig verksamhet och statlig styrning.*⁴⁴

I det fortsatta arbetet är förhållandet mellan regeringen och myndigheterna samt ansvarsfördelningen mellan stat och kommun de viktigaste frågorna. Första etappen i uppdraget är att analysera de samhälleliga förändringar som har effekter på strukturen och uppgiftsfördelningen i relationen mellan de tre styrande nivåerna, stat, landsting och kommun.⁴⁵

En väsentlig fråga i sammanhanget är vem som ska ha ansvaret för t.ex. sjukvården och skolorna? I en debattartikel i Dagens Nyheter frågar sig Gunnar Wetterberg, chef för SACO:s samhällspolitiska avdelning, hur stor befolkningen bör vara i självstyrande kommuner och landsting. Ett intressant inlägg i artikeln är att Sveriges sex sjukvårdsregioner skulle kunna fungera som nya, regionala organ med bättre förutsättningar att utöka ansvarsuppgifterna än dagens landsting. Andra ansvarsområden skulle kunna vara gymnasieutbildningen och kollektivtrafiken, för att effektivisera och samordna verksamheterna. Då kan samtidigt arbetet på kommunal nivå förbättras eftersom resurserna kan koncentreras på barnomsorg, grundskola och äldreomsorg.⁴⁶

⁴⁴ SOU 2003:123, s. 7

⁴⁵ Ibid., s. 7-8

⁴⁶ Wetterberg, 2004-08-18, s. 4

5. Den regionala indelningen av Sverige i EU-sammanhang

5.1 Strukturfonder

Strukturfonderna inom EU syftar till att vara ett steg på vägen inom EU:s sammanhållningspolitik, samt att reducera de skillnader i utvecklingsnivå som existerar mellan de olika regionerna och nationerna inom EU. Det finns fyra olika sorters strukturfonder; regionalfonden, socialfonden, jordbruksfonden och fiskefonden. De här fonderna är till för att bidra med medel för utvecklingsarbete inom medlemsländerna, inom vissa bestämda målområden. I den första programperioden mellan 1995 och 2000 fanns fem olika mål:

Mål 1, stöd till perifera regioner

Mål 2, stöd till regioner med tillbakagående industri

Mål 3, stöd till långtidsarbetslösa

Mål 4, stöd till kompetensutveckling för lågutbildade

Mål 5, stöd till fisket

Mål 5b, stöd till regioner som uppfyllde kriterierna: hög sysselsättning inom jordbruket, låga inkomster från jordbruksnäringen samt låg befolkningstäthet eller befolkningsminskning.

De målområden som lätt kunde identifieras i Sverige var Mål 2 och Mål 5b. Indelningen i dessa målområden frångick de traditionella, administrativa gränserna. Bergslagen och Blekinge kom att bli två Mål 2-områden och skärgården, västra Sverige, Gotland och Gävle/Dala/Västerbotten konstruerades till fyra Mål 5b-områden. Senare bildades ett nytt strukturfondsmål som kunde tillämpas i de norra delarna av Sverige, Mål 6, som innebar stöd för extremt glesa områden.

För att strukturera arbetet inom varje stödområde har representanter från näringsliv, förvaltning och det civila samhället utformat en vägledande handlingsplan, ett *Samlat Programdokument (SPD)*. Detta dokument var tvunget att bli godkänt av de centrala aktörerna. Efter denna första programperiod har det kunnat fastställas att de positiva effekterna varierat inom olika områden. Sammantaget har programmen lett till att nya sätt att samverka, även över administrativa gränser, kunnat identifieras.

Nästa programperiod sträcker sig mellan år 2000 och 2006. Vissa förändringar har skett vid jämförelse med föregående period. De ekonomiska medlen till Sverige är totalt sett högre och målområdena har minskat i antal till tre. Det nya Mål 1 är jämförbart med förra periodens Mål 6 med syfte att underlätta tillväxten i regioner med hämmad utveckling. Mål 2 motsvarar numera en förening av Mål 2 och Mål 5 och underlättar för de regioner med nedläggningshotad industri. Det tredje och sista målet innehåller förra periodens Mål 3 och 4 som syftar till att stödja anpassningen av politiken och systemen gällande olika former av utbildning och sysselsättning. Arbetet med strukturfonderna kommer med all säkerhet förändras i och med EU:s utvidgning, vilket innebär tio nya medlemsstater.⁴⁷

5.2 NUTS-systemet

NUTS är en förkortning av *Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques, nomenklatur för territoriella enheter för statistik*.⁴⁸ NUTS är den regionala indelning som används inom EU för statistikredovisning⁴⁹. Denna indelning är baserad på tre grundprinciper:

⁴⁷ Forsberg, 2004

⁴⁸ www.scania.org/region/1101nuts.htm, 040908

⁴⁹ www.scb.se/Grupp/regionalt/rg0101/nuts.pdf, 040908

1. *Den skall gynna en institutionell nedbrytning i mindre enheter inom medlemsstaterna.*
2. *Den skall gynna en utveckling av regionala enheter som är baserade på områden som har likartade förhållanden vad gäller industri, infrastruktur, jordbruk, arbetskraft, etc.*
3. *Den skall gynna utvecklingen av en hierarki bestående av tre regionnivåer, NUTS 1, 2 och 3.*

Det finns principer som varje nation bör ta hänsyn till vid indelningen i NUTS-områden. NUTS 1-nivån är en mindre viktig administrativ struktur.⁵⁰ I Sverige utgörs denna nivå av riket som helhet.⁵¹ NUTS 2-nivån är den regionala nivån och ses inom EU som den viktigaste, eftersom den regionenheten är betydande för EU:s regionalpolitik.⁵² Sverige är indelat i åtta NUTS 2-regioner: Stockholm, Östra Mellansverige, Småland med öarna, Sydsverige, Väst-sverige, Norra Mellansverige, Mellersta Norrland och Övre Norrland.⁵³ NUTS 3-områden är små till storleken och kan därför inte tillämpas för några omfattande ekonomiska analyser, men de kan vara passande för mer ingående samhällsdiagnoser och detaljerade regionalpolitiska åtgärder.⁵⁴ I Sverige utgörs denna nivå av länen⁵⁵.

I NUTS-förordningen finns bestämmelser för lägsta och högsta nivåer för NUTS-regionernas genomsnittliga storlek:

Nivå	Lägsta	Högsta
NUTS 1	3 miljoner	7 miljoner
NUTS 2	800 000	3 miljoner
NUTS 3	150 000	800 000

Tabell 3: Lägsta och högsta nivåer för NUTS-regionernas genomsnittliga storlek. Källa: http://europa.eu.int/comm/eurostat/ramon/nuts/basicnuts_regions_sv.html, 040908

⁵⁰ www.scania.org/region/1101nuts.htm, 040908

⁵¹ www.scb.se/Grupp/regionalt/rg0101/nuts.pdf, 040908

⁵² www.scania.org/region/1101nuts.htm, 040908

⁵³ www.scb.se/Grupp/regionalt/rg0101/nuts.pdf, 040908

⁵⁴ www.scania.org/region/1101nuts.htm, 040908

⁵⁵ www.scb.se/Grupp/regionalt/rg0101/nuts.pdf, 040908

6. Tidigare diskussioner om strategisk samverkan

6.1 Värmland

I Tillväxtprogrammet för Värmland 2004-2007 betonas bl.a. att de strategiska allianserna är viktiga för länets utveckling. När det gäller den gränsregionala samverkan läggs tyngdpunkten på kontakterna med Norge och norska intressenter. Den ekonomiska tillväxten tros kunna öka vid ett tätare samarbete med de norska fylkena mellan Värmland och Osloregionen.⁵⁶ Ett insatsområde i tillväxtprogrammet handlar om rörligheten och strävan efter förbättrade kommunikationer.

Insatsområdet syftar till att öka dynamiken och bidra till regionförstoring. Människors önskan om ett mer flexibelt arbetsliv kan ta sig uttryck i distansarbete och arbetskraftspendling inom och utom regionen.⁵⁷

När tillgängligheten och utvecklingen av transportsystem diskuteras finns jämställdhetsaspekten med och det betonas att man i planeringsstadiet måste ta hänsyn till de könsskillnader som finns när det gäller utnyttjandet av olika typer av kommunikationer.⁵⁸

Det har funnits diskussioner om att aktörer i Värmland är bra på att samarbeta åt flera olika håll, för att dra nytta av strategiska allianser med angränsande regioner och samtidigt behålla den starka identiteten inom länet. Det har talats om att Värmland inte har en plats i Västra Götalandsregionen på grund av det perifera läget, ett självklart och konkret samarbete med Örebro finns inte heller. Mälardalen har inte varit aktuellt på grund av det stora geografiska avståndet. Samarbete med Dalarna har inte varit särskilt intensivt på grund av bristfälliga kommunikationer, det är istället de norska grannfylkena (Hedmark, Østfold och Akershus) som har setts som de mest intressanta parterna.⁵⁹ Det har också framhållits att det inför framtiden är viktigt att en dialog förs om Värmlands strategiska samarbeten, allteftersom de svenska regionerna tycks bli större. Det är av stor betydelse att länet inte "blir över" i storregionala sammanhang.⁶⁰

I en debattartikel i Nya Wermlandstidningen 1998 skriver Krister Inde från Kristinehamns Näringslivs AB att Värmland som län måste expandera för att kunna synas och utvecklas. Frågan är vem Värmland vill vara med och vice versa. Han skriver att Värmland, Närke och Dalarna skulle kunna bilda ett nytt Västra Svealand med ökad regional samverkan och integrering av de olika landstingen. För att svenska regioner ska kunna samarbeta internationellt krävs att det finns ett ordentligt befolkningsunderlag.⁶¹ Några år senare menar Sture Hermansson, biträdande länsråd i Värmlands län, att EU:s olika program för regional utveckling bör slås ihop till ett enda för hela Värmland för att förenkla systemet. De olika målområdena har i viss mån varit diffusa eftersom de bitvis överlappat varandra. En enda summa pengar för hela länet skulle då resultera i en mer effektiv användning av resurserna inom olika projekt. Sture Hermansson menar vidare att det inom EU:s program skulle kunna ske en regionförstoring, ett Västra Sverige, där Värmland ingår som ett delprogram.⁶²

⁵⁶ Tillväxtprogram för Värmland, 2004-2007, s. 7

⁵⁷ Ibid., s. 11

⁵⁸ Ibid., s. 12

⁵⁹ Dahlgren, 2002, s. 43

⁶⁰ Länsstyrelsen Värmland, 2000, s. 40

⁶¹ Inde, 1998-08-03

⁶² Bjärnek, 2004-08-18

Samma dag framträder ett kommunalråd i Munkfors kommun, Héctor Vallejos, i Nya Werm-landstidningen och menar att förutsättningarna för att Munkfors ska kunna fortsätta fungera som en enskild kommun är små. På grund av allt ansvar som läggs på kommunal nivå framkommer fler reformer, skatter och system som ska finansieras. Sammanslagningar med kom-muner som befinner sig i samma trängda situation ger ingen slagkraft och därför föreslår Héctor Vallejos att en utväg är att göra Värmland till en enda kommun med nästan 300 000 invå-nare.⁶³

6.2 De angränsande länen och Norge

I det regionala tillväxtprogrammet för Örebro län 2004-2007 framgår att länet kommer att fortsätta ha samarbete inom Östra Värmland och Intresseföreningen Bergslaget⁶⁴. Kontakterna med Stockholm-Mälardalsregionen ska öka på grund av det nya medlemskapet i Mälardalsrådet. På så sätt kan invånarna i länet erbjudas möjligheter att välja mellan attraktiva, lokala boen-demiljöer och en expansiv storstad.⁶⁵

Dalarnas regionala tillväxtprogram 2004-2007 behandlar till stor del inomregional samverkan och marknadsföring av delregioner, för att lättare kunna konkurrera med andra svenska regio-ner och även internationellt. För omvärlden har Dalarna setts som ett skogslän, denna bild vill de nu förändra genom att etablera samarbete med betydelsefulla partners nationellt och inter-nationellt. I tillväxtprogrammet framgår:

*Mälardalen expanderar kraftigt idag och är vår närmaste nordiska delregion. Detta påverkar Dalarna på olika sätt. En tydligare orientering mot Mälardalen är därför en viktig strategisk fråga för Dalarnas utveckling.*⁶⁶

Västra Götalands län bildades 1998 när Göteborgs- och Bohus län, Skaraborgs län och Älvs-borgs län slogs samman. Landstingen blev år 1999 ett och samma, Västra Götalandsregionen. Västra Götalandsregionen har även på försök frantagit länsstyrelserna ansvar för länets över-gripande utveckling. Därigenom är Västra Götalandsregionen mer självbestämmande gent-emot staten, bl.a. när det gäller internationella frågor.⁶⁷ Länsstyrelsen i Västra Götalands län har gjort den bedömningen att regionförstoringen haft många fördelaktiga effekter på samord-ningen och utvecklingen i länet. Två goda exempel är ökad samverkan inom kollektivtrafiken och mellan Göteborgs universitet och högskolorna i regionen. Begreppet Västra Götalandsre-gionen kan samtidigt upplevas som diffust eftersom invånarna inte har en gemensam, traditio-nell identitet till skillnad från t.ex. Region Skåne.⁶⁸

Den 6 september 2004 publicerades en rapport författad av professor Tor Selstad vid högsko-lan i Lillehammer. Rapporten heter *Starkare regioner – ett förslag till regionindelning av Nor-ge* och är en grundlig studie av hur den regionala uppdelningen av Norge skulle kunna gestal-

⁶³ Karlsson, 2004-08-18

⁶⁴ Intresseföreningen Bergslaget består av 28 kommuner som gemensamt har omkring en halv miljon invånare, 3 landsting, Region Dalarna och Region Värmland. Intresseföreningens arbete går ut på att stärka Bergslagens identitet både inom och utanför Sverige. Föreningens representanter bejakar Bergslagens intressen vid kontakter med de organisationer, myndigheter och företag som är betydelsefulla för den regionala utvecklingen. Syftet med föreningens arbete är att Bergslagen ska bli och fortsätta vara en region med tillväxt och attraktionskraft. De viktigaste insatsområdena är; regionalpolitik, infrastruktur, kommunikationer och internationalisering. (Källa: www.bergslaget.com/aktuellt.asp, 040714)

⁶⁵ Regionala tillväxtprogrammet för Örebro län 2004-2007, s. 4

⁶⁶ Regionalt tillväxtprogram för Dalarna 2004-2007, s. 13

⁶⁷ Gren, 2002, s. 31, 48

⁶⁸ Länsstyrelsen Västra Götaland, 2001, s. 4-5

ta sig i framtiden. Huvudbudskapet i rapporten är att Norge bör delas in i sju regioner: Östviken, Västviken, Sörlandet, Inlandet, Västlandet, Trøndelag och Nordnorge. I förslaget grundar sig Selstad på tre utgångspunkter:

1. Regionerna bör vara tillräckligt stora för att kunna axla de ansvarsuppgifter som eventuellt tilldelas dem.
2. Det är betydelsefullt att de nya regionerna är funktionella med ett starkt kommuncentra, som kan vara en storkommun men också flera små kommuner i nära samverkan.
3. Den regionala identiteten ska bäras av bl.a. den politiska organisationen inom regionen och även spegla den geografi som befolkningen ser sig tillhöra.⁶⁹

⁶⁹ Holmström, 2004-09-06

7. Respondenternas tankar och svar

Frågan om Värmland i ett storregionalt sammanhang är omfattande och komplicerad, det gör att varje respondent har olika synpunkter och erfarenheter. Svaren skiljer sig mycket åt beroende på vilken organisation respondenten representerar, samtidigt som vissa frågor är passande att ställa i vissa lägen och andra inte. Nedan följer en sammanställning av intervju svaren, först de från de värmländska respondenterna och därefter de från angränsande län. En beskrivning av respondenterna återfinns i bilaga 1.

7.1 Värmland

7.1.1 Samarbeten då och nu

I ett försök att urskilja om de utvalda myndigheterna/organisationerna drar sig åt ett visst håll när det gäller gränsregional samverkan, bads respondenterna redogöra för eventuella samarbeten med angränsande län respektive Norge.

Karlstads universitet

För Karlstads universitets del har det genom åren varit en slags process där man kan se hur samarbeten har växt fram mer och mer. På 70-talet, berättar Bo Hidén, började det komma en hel del norska studenter till Karlstad i syfte att komplettera sin utbildning, bland annat ta civilekonomexamen. På den tiden var det norska högskolesystemet bristfälligt och regeringen förlitade sig på att de norska studenterna hade möjligheter till utbildning utomlands. Så småningom byggdes det upp ett system med så kallade distriktshögskolor i Norge, det vill säga ett mellanting mellan högskola och universitet. Det var när distriktshögskolan i Rena märkte att ett flertal norska studenter åkte till Karlstad, som de tog kontakt med universitetet och ett avtal slöts. Det bildades då ett nytt utbildningsprogram där studenterna läste vissa kurser i Rena och vissa i Karlstad. Avtal gjordes även med andra distriktshögskolor. Karlstads universitet hade även ett samarbete med framför allt högskolan i Hedmark när det gällde lärarutbildningen⁷⁰ och under senare år har MPA-programmet som är en magisterutbildning i offentlig administration, Master of Public Administration tillkommit. Fördelarna med dessa samarbeten är möjligheterna att dra nytta av varandras kompetens och därmed fått utbildningsprojekt genomförda som Karlstads universitet inte hade kunnat utveckla på egen hand.⁷¹

En viktig samverkan mellan Sverige och Norge i detta sammanhang är projektet Uniska⁷² som tog sin början under 1998. Initiativ togs ifrån Karlstads universitet och högskolan i Hedmark som en önskan att formalisera de befintliga samarbetsprojekten. År 1998 bestod Uniskasamarbetet av fyra partners; Karlstads universitet, högskolorna i Lillehammer, Gjøvik och Hedmark. Sedan tillkom även högskolorna i Østfold, Dalarna och Akershus. Det är en heltäckande samverkan som avser alla parter verksamhetsområden. Inom Uniskasamarbetet anordnas två större årliga träffar där anställda vid lärosätena får chans att diskutera sinsemellan.⁷³

Utöver samarbetet med Norge finns också ett regionalt samarbete som heter Västsvenska Universitetssamarbetet⁷⁴ (VUS) där medlemmarna är Göteborgs universitet, Chalmers tekniska högskola AB, Chalmers Lindholmen högskola AB, Karlstads universitet, högskolorna i Jönköping, Halmstad, Borås, Skövde och Trollhättan/Uddevalla samt Sveriges lantbruksuni-

⁷⁰ Intervju med Hidén B, 040527

⁷¹ Intervju med Löfskog A, 040608

⁷² Universitetsalliansen i inre Skandinavien

⁷³ Intervju med Löfskog A, 040608

⁷⁴ Intervju med Hidén B, 040527

versitet i Skara. Syftet med det samarbetet är att lyfta fram och stärka den västsvenska högskoleverksamheten för att åstadkomma ett förbättrat utbud och således attrahera nya studenter.⁷⁵ Tyvärr har det för Karlstads universitets del inte blivit lika bra kontakter där som inom Uniskasamarbetet.⁷⁶ När det gäller Uniska finns inga tankar på att utvidga samarbetet inom Sverige, exempelvis på andra sidan Väneren, utan det är inre Skandinavien som är det närområde som är intressant. Däremot handlar de senaste diskussionerna om eventuell samverkan med motsvarande regioner i Europa.⁷⁷

I dagsläget pågår ett försök att etablera ett projekt på initiativ av Karlstads universitet som är placerat på Region Värmland⁷⁸. Tanken är att med hjälp av begreppet ”den Nordiska Triangeln” lyfta upp det området på axeln Stockholm-Oslo som är aktuellt för Värmlands del, det vill säga sträckan mellan Oslo och Karlstad/Örebro. Trots att den högsta befolkningstätheten i Norge finns i Osloområdet är inte delen mellan Oslo och Karlstad sedd som ett område med hög tillväxt. Ambitionen med projektet är att med hjälp av svenska och norska intressenter tydliggöra denna region så att den blir mer omtalad, samt att sätta ett paraply över de verksamheter och initiativ som existerar över gränsen. Det är viktigt att lyfta fram de möjligheter som faktiskt finns.⁷⁹

Inom Karlstads universitet är Norge den samarbetspartner som man fokuserar mest på just nu. Det sker en strävan efter ett utvidgat kontaktnät. Bo Hidén betonar att det inte finns så många andra närliggande trakter som har samma potential. Han menar vidare att det finns möjligheter i den norska förbindelsen som det inte gör i exempelvis Bergslagen. Örebro universitet är i viss mån konkurrenter, eftersom de ligger så nära blir det en oundviklig konkurrens om rekryteringen av studenter. Ett samarbete mellan Karlstads och Örebro universitet skulle i så fall istället kunna gestalta sig som en överenskommelse om att vi satsar på olika ämnesområden och kurser, menar Bo Hidén.⁸⁰

Region Värmland

När jag frågar Angelica Rage om tidigare samarbeten för Värmlands del förklarar hon att länet har varit och är väldigt splittrat. Innan Region Värmland diskuterades det under ett par år hur Region Värmland skulle se ut och vilka gränserna skulle vara. Östra Värmland drar sig mot Örebro, medan västra Värmland har mer eller mindre goda kontakter och uppbyggnader med Norge och Västra Götaland. Torsby och Hagfors har ett visst samarbete med Dalarna, Värmland ingår i ett traditionellt samarbete som benämns ”skogslänen”⁸¹. I den frågan har Värmland lite kluven inställning eftersom det ibland ses som en fördel att vara med i skogslänen samtidigt som man i vissa situationer inte alls vill se sig som ett skogslän, eftersom det kan vara förknippat med en del negativt.⁸²

⁷⁵ www.gu.se/VUS/default.html, 040715

⁷⁶ Intervju med Hidén B, 040527

⁷⁷ Intervju med Löfskog A, 040608

⁷⁸ Region Värmland är ett regionförbund som bland annat har i uppgift att stärka konkurrenskraften, öka tillväxten och förbättra attraktionskraften i länet. Förbundet drivs gemensamt av landstinget och de 16 värmländska kommunerna. Region Värmland ska även ta tillvara de regionala intressena och hjälpa till att bibehålla och utveckla samarbeten mellan olika myndigheter, företag och organisationer. (Källa: www.regionvarmland.se/index.asp?fu_id=59,040707 & www.regionvarmland.se/index.asp?fu_id=52,040707)

⁷⁹ Intervju med Hidén B, 040527

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ De sju skogslänen är Värmland, Dalarna, Gävleborg, Västernorrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten. (Källa: www.glesbygdsverket.se/site/Textversion.aspx?id=6493,040714)

⁸² Intervju med Rage A, 040607

Angelica Rage tillägger att de i alla fall från Socialdemokraternas sida har försökt att få igång ett samtal med Örebro för att se om man skulle kunna ha en gemensam region, eller åtminstone ett utökat samarbete. Men Örebro drog sig då mycket mot Mälardalen och Stockholm, så det försöket fick inget resultat. Diskussionerna om att ingå i Västra Götaland har inte varit så aktiva eftersom man såg att en del Dalslandskommuner samt Gullspångs kommun kände sig vara i utkanten av regionen, Värmland skulle då bli en ännu mer perifer del av storlandet. Samtidigt fanns det starka krafter som inte ville att länet skulle splittras, det var viktigt att hålla ihop. Därmed blev strategin att behålla länsgränsen och försöka etablera bra samarbeten med Norge, Örebro och Västra Götaland. Dalarna föll helt bort i de diskussionerna, menar Angelica Rage, men nämner strax efter att en del kommuner i Värmland har ett utarbetat samarbete med bland annat Dalarna i och med Intresseföreningen Bergslaget.⁸³

Det som prioriterats det sista året inom Region Värmland, är att etablera bra kontakter med Norge, bl.a. Hedmark. Tjänstemän från Norge har träffat tjänstemännen från Region Värmland och skrivit under ett dokument där det framgår att samarbetet ska intensifieras. Angelica Rage förklarar att det känns som att den mest angelägna samarbetspartnern i dagsläget är Norge. Men det finns även ett etablerat samarbete med Örebro när det gäller E18, det läggs en del insatser på arbetet med korridoren; Oslo-Karlstad-Örebro-Stockholm, eftersom det är mycket svårt att få pengar till vägarna utan att ha samarbetspartners. Det finns även ett gemensamt måltidskluster i Värmland och Örebro, så underifrån har samarbetet med Örebro växt i styrka. Eftersom kommunikationer prioriteras mycket högt är E18-stråket, Oslo mot Örebro/Stockholm, ett viktigt område att lägga resurser på. Även med Västra Götaland har Region Värmland jobbat en del med kommunikationer, det vill säga Riksväg 45, men det stråket har inte varit lika betydelsefullt som E18. Angelica Rage nämner också att Värmland har ett samarbete med Västra Götaland i och med medlemskapet i West Sweden.⁸⁴

Landstinget i Värmland

Samarbeten inom landstinget sker huvudsakligen inom den egna sjukvårdsregionen, i Värmlands fall; Uppsala/Örebroregionen. I den ingår landstingen i Uppsala län, Västmanlands län, Gävleborgs län, Dalarnas län, Värmlands län, Örebro län och Södermanlands län. Inom denna sjukvårdsregion har Värmland ett samarbete när det gäller den högspecialiserade vården, det vill säga framför allt den sjukvård som ges vid Akademiska sjukhuset i Uppsala och Universitetssjukhuset i Örebro. Inom sjukvårdsregionen finns konkreta samarbeten i form av gemensamt ägda resurser, exempelvis ett regionalt onkologiskt centrum som är en institution som har ansvar för kvalitetsregister och arbetar med vårdprogram för olika cancerdiagnoser. Landstinget i Värmland har även en hel del samarbete med Västra Götalandsregionen, bland annat när det gäller den högspecialiserade barnsjukvården eftersom Göteborg är ett av två barnsjukvårdscentra där det bedrivs hjärtkirurgi på barn, det sker endast i Göteborg och i Lund. Ytterligare ett samarbete med Västra Götaland är de mellankommunala kontakterna i Åmål och Säffle. Lennart Hellqvist berättar att invånarna i Åmål länge har haft Säffle sjukhus som "sitt". Även fast akutsjukvården i Säffle är nedlagd numera, finns fortfarande verksamhet där som Västra Götalandsregionen och Landstinget i Värmland har avtal om.⁸⁵

Sedan många år tillbaka har det funnits mycket kontakter över gränsen mellan Värmland och Norge, framför allt mellan Värmland och Hedmarks och Østfolds fylken. Till en början hand-

⁸³ Intervju med Rage A, 040607

⁸⁴ West Sweden är Västsveriges EU- och representationskontor sedan 1992 och har nu 72 medlemmar. West Sweden har kontor i Bryssel sedan 1993. West Sweden är öppet för samtliga kommuner inom Värmland, Halland och Västra Götaland. (Källa: www.westsweden.se, 040707)

⁸⁵ Intervju med Hellqvist L, 040609

lade samarbetet om utbildnings-, kultur- och sysselsättningsfrågor, senare diskuterades även samverkan inom sjukvården. Värmlänningar har kunnat vända sig till de två närliggande sjukhusen i Hedmark; Kongsvinger och Elverum. I och med att där finns förlösningssverksamhet har en del kvinnor (ca 10-20 st. per år) som bor i gränstrakten valt att förlösas där istället för i Karlstad. Det samarbetet har funnits länge och uppmuntrats från Landstinget i Värmland såväl som från Hedmarks fylke. Villkoren förändrades då den norska staten tog över ansvaret för sjukvården. Kommunerna fortsatte att ha ansvar för primärvården, medan fylkena inte längre har något ansvar för hälso- och sjukvården. Den omläggningen innebar att det kom in andra aktörer på den norska sidan, människor som tidigare inte haft någonting att göra med de gränsregionala samarbetena. Det medförde ändringar i regelverket, i detta fall betydde det att den norska sjukvården ville ha en större summa pengar för att ta emot patienter från Värmland. Det gjorde att Landstinget i Värmland inte längre betalar exempelvis för de värmlänningar som vill förlösas i Kongsvinger.⁸⁶

Lennart Hellqvist förklarar:

När det är ont om resurser, så istället för att öka samarbetet, vilket man borde, så stänger man gränser. Det är samma...i Uppsala/Örebroregionen, det är väldigt lätt...att prata förnuftsmässigt om att vi måste börja arbeta mer tillsammans, det vill säga hur man ska tänka bort landstingsgränser. Men när det kommer till praktisk handling så vill man nog gärna ha den där gränsen. Det är konkurrens om patienter, tyvärr.

Landstinget i Värmland har även ett avtal med norsk luftambulans som är väl utbyggd i Norge. Vid större olyckor, t.ex. trafikolyckor där man snabbt behöver komma till ett akutsjukhus, kan norsk ambulanshelikopter larmas via SOS. Det händer 10-15 gånger per år. Bestämmelserna är att det är alltid den sjukvårdspersonalen som är i helikoptern som avgör till vilket sjukhus patienterna ska tas, ofta åker de inte inåt Sverige, till Karlstad eller Örebro, utan istället till Oslo.⁸⁷

*Handelskammaren Värmland, INVA*⁸⁸

”Vi tror på att stärka det som är starkt eller hitta kompletterande verksamheter till det som är starkt”, menar Gun-Marie Östedt-Axelsson och betonar hur viktiga de värmländska klustren är, t.ex. the Packaging Arena och Compare. Inom ramen för INVA har kontakter tagits med näringslivsutvecklarna i de värmländska kommunerna för att ta reda på vad de vill ha för etableringar till Värmland, men också för att få veta vad som är starkt i respektive kommun och

⁸⁶ Intervju med Hellqvist L, 040609

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ INVA, Invest in Värmland, startade som ett treårigt projekt den 1 januari 2003. De som ligger bakom och finansierar projektet är Länsstyrelsen Värmland, Region Värmland samt Handelskammaren Värmland som också är projektägare. INVA fungerar som en regional partner till ISA, Invest in Sweden Agency, som sedan 1995 är en statlig myndighet med uppgift att främja utländska företagsetableringar i Sverige. INVA har i uppgift att göra detsamma för Värmland och det handlar inte bara om nyetableringar utan också att hjälpa befintliga företag att expandera sin verksamhet till exempel i form av nya kontakter. INVA:s motto är: Vi gör det enkelt för företag att etablera sig i Värmland. Huvuduppgifterna är alltså att lotsa, vägleda och göra det så smidigt som möjligt för de aktuella verksamheterna. Målet med projektet INVA är att på tre år skapa 800 nya företagskontakter utanför länet, varav 10% (80 st.) ska leda till besök i Värmland. En fjärdedel av dessa (20 st.) ska leda till etableringar med i snitt fem arbetstillfällen per etablering. Resultatet blir således 100 nya arbetstillfällen. INVA har ett nära samarbete med näringslivsutvecklarna i de värmländska kommunerna, framför allt på grund av att lättare hitta en passande lokalisering för en nyetablering. Andra samarbetspartners är ALMI, Länsarbetsnämnden och Arbetsförmedlingen. (Källa: Intervju med Östedt-Axelsson G-M, 040621, www.inva.org, 040831 & www.wermland-cci.se, 040831)

vad man skulle vilja stärka. Genom dessa kontakter har framkommit att Norge just nu är den bästa och närmsta marknaden. Holland är också en bra marknad, eftersom det är ett mycket stort intresse från holländska företag att komma till Värmland. De holländska verksamheterna värdesätter det värmländska utrymmet, naturen och de fyra årstiderna, som möjliggör både vinter- och sommaraktiviteter. Även Tyskland är en bra marknad just nu eftersom den är riktigt stor och det finns ett samarbete mellan ISA⁸⁹/INVA och Tysk-svenska Handelskammaren. Gun-Marie Östedt-Axelsson berättar att de även har en del kontakter med exempelvis England och Frankrike. I Norge, Holland och Tyskland är idag kostnaderna högre än i Sverige och Värmland och det finns således anledning för företag i dessa länder att etablera verksamheter här.⁹⁰

Inom INVA har det gjorts en kartläggning av de utlandsägda verksamheterna i Värmland. Av 487 företag är 105 norska. Orsakerna till att det sker mycket investeringar från Norge till Sverige är att det i Sverige helt enkelt är billigare, t.ex. lönerna är i vissa fall 40% lägre samtidigt som det i Sverige är en lägre kostnadsstruktur när det gäller lokaler. Sverige och Värmland är en port in i EU för en del norska företag som önskar ha ett europakontor för att täcka den europeiska marknaden. Den svenska marknaden är även större än den norska. Handelskammaren Värmland och Innovasjon Gardermoen⁹¹ driver ett gemensamt Interregprojekt kallat Affärsrelationer, i syfte att skapa affärskontakter mellan företagen.⁹² Enligt VD Ulf Ljungdahl har de Norgerelaterade projekten på Handelskammaren Värmland ökat på senare år. För närvarande drivs tre Interregprojekt och fler befinner sig i diskussionsfasen.⁹³

Gun-Marie Östedt-Axelsson berättar att samtidigt som de andra svenska länen är konkurrenter till Värmland när det gäller företagsetableringar är de även partners eftersom det egentligen handlar om att stärka Sverige. Så det sker en viss samverkan över länsgränserna, det finns ett samarbete med Örebro som handlar om livsmedel. Värmlands län och Örebro län ska tillsammans arbeta för att stärka måltidsklustret. I Värmland finns företag som Löfbergs Lila, Wasabröd och OLW och i Örebro finns Grythyttans universitetsutbildning och en hel del mindre livsmedelsföretag. Det kommer nu att ske en kartläggning av vad det finns för företag inom branschen, då ingår även förpackningsindustrin eftersom förpackningen har stor betydelse när konsumenten väljer att köpa en viss produkt. Inom verkstadsindustrin finns ett gränsregionalt samarbete mot Örebro, men då är det främst kommunerna i östra Värmland som är involverade i det; Storfors, Filipstad och Kristinehamn.⁹⁴

Även mot Dalarna finns ett projekt som benämns Portalen Handelsplats Wermland. Där samverkar Vansbro kommun med Torsby och Sunne. Det sker också samarbeten med Västra Götalands län eftersom INVA är med i ett projekt inom ISA som benämns Automotive Sweden, där syftet är att hitta utländska företag inom fordonsindustrin som har intresse av att etablera sig i Sverige. De länder man fokuserar på i detta fall är Japan, Kina, England, Frankrike, Tyskland och USA. Gun-Marie Östedt-Axelsson förklarar att samarbetena med de angränsande regionerna skiljer sig åt beroende på vad det är för område man pratar om, men även att INVA mest arbetar mot Norge eftersom de försöker fokusera på utländska företag. Syftet är inte att konkurrera inom Sverige, så INVA vänder sig inte direkt till exempelvis Örebro för att

⁸⁹ Invest in Sweden Agency

⁹⁰ Intervju med Östedt-Axelsson G-M, 040621

⁹¹ Innovasjon Gardermoen är en intresseförening för företagen i Östlandet. Syftet är att utveckla det regionala näringslivet till fördel för samtliga medlemmar. (Källa: www.innovasjongardermoen.com, 040914)

⁹² Intervju med Östedt-Axelsson G-M, 040621 & www.affarsrelationer.se, 040831

⁹³ Intervju med Ljungdahl U, 040927

⁹⁴ Intervju med Östedt-Axelsson G-M, 040621

värva företag därifrån. INVA:s aktiva arbete sker utanför Sveriges gränser och då är som tidigare nämnts Norge den bästa och närmsta marknaden. Däremot kan svenska län i andra sammanhang bli starkare genom att gå ihop, som t.ex. i projektet Automotive Sweden.⁹⁵

Vänerregionens näringslivsråd⁹⁶

Jan Axelsson har inte haft några kontakter med Norge, utan betonar att det är Vänersjöfarten som är den bärande delen i deras arbete. Transportsystemet i övrigt har inte haft så stort utrymme i planeringen. Vänerregionens näringslivsråd har dock knutit kontakter med Göteborgs hamn för att skapa diskussioner om möjligheter till en ökad samverkan i framtiden.⁹⁷ Det pågår även ett samarbetsprojekt vid namn Norge-Vänerlänken som syftar till att förbättra järnvägsstråken Göteborg-Oslo (Nordlänken) och Göteborg-Karlstad (Vänerlänken) för att underlätta transporter av gods och människor. Arbetet har bedrivits i samverkan med bland andra Partnerskap Bergslagsbanan, som är en förlängning på Vänerlänken. På så sätt binder Norge-Vänerlänken ihop västra Sverige, östra Norge och Bergslagen och förbättrar således möjligheter till pendling, utbildning och tillväxt i dessa regioner.⁹⁸

Länsstyrelsen Värmland

Roland Skogberg förklarar att när det gäller infrastrukturen är det viktigt att knyta kontakter med angränsande regioner för att bli starkare utåt. Tidigare har verksamheten varit knuten till Västsverige till stor del, men nu intensifieras Örebrosamarbetet mer och mer eftersom E18-korridoren är högt prioriterad, även i vägverksplanen. Norgesamarbetet är också aktuellt idag eftersom Värmland ingår som ett led i den nordiska triangeln, länken Stockholm-Oslo. Järnvägssidan är däremot inte lika statligt uppmärksammat, det sker upprustningar på Värmlandsbanan och Bergslagsbanan, från Kil mot Ställdalen, Dalarna. Det stråket är en prioriterad godssträcka i Sverige.⁹⁹

När det gäller Riksväg 45 har den i nuvarande planeringsperiod prioriterats i Västra Götaland, sträckan Göteborg-Vänersborg. Norr om Vänersborg har det inte skett några förbättringar och Roland Skogberg tycker att det behövs en utbyggnad av vägen genom Dalsland. Han berättar också att de i järnvägssammanhang slagits för en elektrifiering av sträckan Kristinehamn till Nykroppa. Nu för tiden går det att köra tåg direkt från Borlänge till Kristinehamn, men i och med att det saknas el den sista biten blir följden att man antingen kör med diesellok hela vägen eller arrangerar ett tågbyte. Som infrastrukturplanerare har de även fört fram den så kallade Vålbergstrakan, som innebär en genväg från Karlstad mot Grums, Säffle och ner mot Dalsland. Roland Skogberg tillägger:

Den är omnämnd den också i Banverkets plan men det finns inga pengar för den, tyvärr. Den skulle behövas av två skäl, dels för att ge ytterligare pendlingsmöjligheter för dem...söderut mot Säffle/Åmål, för de har lite knöligt att åka tåg idag till Karlstad via Kil. Man skulle kunna få bra pendlingsmöjligheter från Vålberg, Grums,

⁹⁵ Intervju med Östedt-Axelsson G-M, 040621

⁹⁶ Bildandet av VNR, Vänerregionens näringslivsråd, skedde den 30 september 2002 och var en viktig del i en överenskommelse mellan intressenterna kring Vänersjöfarten i syfte att denna ska utvecklas positivt. VNR är en ideell förening vars styrelse består av intressenter från näringslivet, transportbranschen, fackliga organisationer, Region Värmland, Västra Götalandsregionen och kommunerna. VNR:s verksamhetsidé är att främja utvecklingen av transportsystemen i Vänerregionen för att förbättra villkoren för näringslivet. Betoningen ligger på hur Vänersjöfarten kan samverka med andra transportslag. Goda idéer och projekt för att utveckla transportsystemen stöds av VNR och även andra finansörer. (Källa: Intervju med Axelsson J, 040622 & VNR, 2003)

⁹⁷ Intervju med Axelsson J, 040622

⁹⁸ www.norge-vanerlanken.nu, 040719

⁹⁹ Intervju med Skogberg R, 040622

Säffle, Åmål, kanske Mellerud också, genom snabba förbindelser till Karlstad. Dels är det kapacitetsbrist på järnvägen Karlstad-Kil...en sådan sväng skulle avlasta den här sträckan också och Göteborgstågen kan gena. Och det är det mest lönsamma sättet som vi har kommit fram till att åtgärda den där kapacitetsbristen.¹⁰⁰

Värmlandstrafik AB¹⁰¹

VD Lars Bull börjar med att berätta om ett samarbetsprojekt mellan Värmlandstrafik, Länstrafiken i Örebro och Hedmark Fylkeskommune¹⁰² som benämns Gränstrafiken. Detta projekt är ett försök att skapa en förbättrad gränsöverskridande trafik och utöka möjligheterna till förbindelser med andra viktiga transportstråk i de angränsande områdena. I förslaget betonas kontakter mellan regional och nationell trafik för att få en så effektiv lösning som möjligt. För invånarna i regionen betyder det en ökad tillgänglighet som är till nytta för utvecklingen i hela regionen. De mest betydelsefulla investeringarna för Gränstrafiken är:

- *Resecentrum Karlstad – utgör central bytespunkt med regionala anslutningar*
- *Ökad kapacitet mellan Kil och Kristinehamn – krävs för att köra fler tåg*
- *Elektrifiering och upprustning av sträckan Kristinehamn-Nykroppa – krävs för att köra genomgående tåg Oslo-Karlstad-Borlänge*
- *Vålbergsrakan och Hasselforssvängen färdigställs – för att öka kapaciteten och minska restiderna*
- *Upprustning av Frykdalsbanan – för regional anslutning till fjärrtågen i Karlstad¹⁰³*

När det gäller Västsverige har Värmlandstrafik ett samarbete som heter Västtåg. Västtåg är ett marknadsföringsbolag där Värmlandstrafik AB är delägare och sitter med i styrelsen.¹⁰⁴ Lars Bull berättar att tillgängligheten till Göteborg är mycket viktig för västra Värmland, men att tågtrafiken är bristfällig dit i dagsläget eftersom arbetet med Vålbergsrakan går långsamt.¹⁰⁵

7.1.2 Regionförstoringsfrågan

Eftersom denna undersökning behandlar begreppet regionförstoring fick varje respondent svara på om det inom deras organisation finns diskussioner om regionförstoring, om denna problematik får någon plats i planeringen.

Karlstads universitet

Bo Hidén menar att universitetens samarbeten över läns/riksgränser är en viktig faktor i visionen. På sista tiden har det blivit en utomordentligt betydelsefull strategi för universitetet att etablera samarbeten över riksgränsen i Norge.¹⁰⁶

Region Värmland

Regionförstoringsfrågan har hittills inte tagit så stor plats inom Region Värmland eftersom det mesta arbetet varit koncentrerat på att få den relativt nystartade organisationen att fungera,

¹⁰⁰ Intervju med Skogberg R, 040622

¹⁰¹ Värmlandstrafik har ansvaret för buss- och tågtrafiken inom länet och ägs gemensamt av Landstinget i Värmland och länets 16 kommuner. (Källa: www.kollplatsen.com/vbuss.html, 040707)

¹⁰² Intervju med Bull L, 040702

¹⁰³ Hedmark Fylkeskommune, Värmlandstrafik AB & LänsTrafiken Örebro, 2004

¹⁰⁴ Västtåg ägs gemensamt av Västtrafik, Hallandstrafiken, Värmlandstrafik och SJ. (Källa: w1.317.telia.com/~u31724864/swestart/sj/sj_div.htm, 040714)

¹⁰⁵ Intervju med Bull L, 040702

¹⁰⁶ Intervju med Hidén B, 040527

samt att få legitimitet i sina medlemskommuner. När man startade Region Värmland var det inte tillräckligt diskuterat hur förbundet skulle fungera i praktiken.¹⁰⁷

Landstinget i Värmland

Lennart Hellqvist visar mig en utredning *Högspecialiserad sjukvård – kartläggning och förslag*, Ds 2003:56 och ett yttrande som han skrivit utifrån denna. Utredningen och yttrandet går ut på att samarbetet inom varje region bör stärkas. Han berättar vidare att de i Uppsala/Örebroregionen redan arbetar med de här frågorna och håller på med en kartläggning över hur det ser ut i regionen när det gäller resurser även utanför den högspecialiserade vården. Syftet med den kartläggningen är att se om de inom regionen kan hitta andra samverkansytter. Det kan handla om smalare men nödvändiga specialiteter, exempelvis cancersjukvården. Syftet är också att man går ihop och arbetar mer tillsammans för att minska det egna landstingets sårbarhet. Utredningen har tagit upp och belyst frågan om det inom sjukvården borde finnas ett färre antal regioner och om ansvaret för den högspecialiserade sjukvården istället borde ligga på staten. I utredningen kommer man dock fram till att man ska fortsätta utgå från den nuvarande regionindelningen, ge regionerna en ökad betydelse och överhuvudtaget stärka hela regionsamarbetet.¹⁰⁸

Handelskammaren Värmland, INVA

Gun-Marie Östedt-Axelsson berättar att det hela tiden pågår en debatt om regionförstoring. Det finns ett nära samarbete mellan Handelskammaren Värmland och 10 av de 12 handelskamrarna i Sverige vid namn Svenska Handelskammarförbundet.¹⁰⁹ Sydsvenska och Västsvenska handelskammaren har valt att inte ingå i förbundet eftersom de reagerade mot att kansliet och ordförandeskapet är förlagt till Stockholm.¹¹⁰ Det pågår dock gemensamma aktiviteter mellan alla de 12 svenska handelskamrarna i Sverige och de 30 svenska handelskamrarna i utlandet i syfte att stärka hela Sverige.¹¹¹

Länsstyrelsen Värmland

Regionförstoringsfrågan diskuteras i det regionala tillväxtprogrammet och i infrastruktur-sammanhang som en viktig tillväxtfaktor. Roland Skogberg berättar vidare: ”Däremot...som jag upplever det har man väl inte på länsstyrelsen satt ned foten och talat om att vi ska höra till t.ex. Örebro län eller Västra Götaland”. Tidigare har diskussionerna på länsstyrelsen handlat om att ”Värmland är sig självt nog” som en egen väl definierad region som med fördel för hela länet kan knyta kontakter åt alla olika håll i olika frågor.¹¹²

Värmlandstrafik AB

Lars Bull förklarar att regionförstoringsfrågan är en av deras två huvuduppgifter. Den ena är länets tillgänglighet till storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Oslo och den andra handlar just om regionförstoring.¹¹³

¹⁰⁷ Intervju med Rage A, 040607

¹⁰⁸ Intervju med Hellqvist L, 040609

¹⁰⁹ Intervju med Östedt-Axelsson G-M, 040927

¹¹⁰ Intervju med Ljungdahl U, 040927

¹¹¹ Intervju med Östedt-Axelsson G-M, 040621

¹¹² Intervju med Skogberg R, 040622

¹¹³ Intervju med Bull L, 040702

7.1.3 Riksgränsen mot Norge - en barriär?

Eftersom flertalet av respondenterna har kontakter och samarbetsavtal med den norska sidan var det väsentligt att undersöka om gränsen mot Norge inneburit svårigheter eller hinder för samverkan.

Karlstads universitet

Bo Hidén nämner inget om att den norska gränsen har inneburit problem för universitetets och högskolornas samarbeten, men menar att gränsen på många sätt kan vara ett hinder för näringsidkarna.¹¹⁴ Alvar Löfskog har som ansvarig för Uniska en del erfarenheter av de kulturella skillnaderna i Sverige och Norge. Han berättar att gränsen innebär svårigheter på många sätt. Det finns en uppenbar kulturskillnad när det gäller hur arbetsgivarna ser på personalens kompetensutveckling. I Norge finns det, till skillnad från i Sverige, en tradition att erbjuda längre och mer gedigna utbildningar som kompetensutveckling. Det är oftast inget problem för en norsk arbetsgivare att skicka iväg en anställd på en ettårig utbildning. I Sverige räknar arbetsgivarna sällan i år, utan i veckor. Det har inneburit att det har funnits fler norska studenter än svenska i de gemensamma utbildningsprogrammen, eftersom de svenska arbetsgivarna inte gärna vill släppa iväg de anställda för magisterutbildningar. Alvar Löfskog menar vidare att detta inte bara behöver bero på ekonomiska förutsättningar, utan snarare på traditioner. En annan skillnad mellan de norska och de svenska systemen är de olika examina och deras innebörd, det har varit en del diskussioner om hur en svensk utbildning erkänns i Norge och tvärtom.¹¹⁵

Region Värmland

Angelica Rage har en känsla av att regeringen har varit mer lyhörd för att utjämna riksgränsproblemen mellan Danmark och Skåne, medan de problem som finns Norge och Sverige emellan inte har prioriterats på den nationella nivån i Sverige. Att Norge valde att stå utanför EU bidrog troligtvis till att politikerna i Stockholm till viss del tappade intresset för Norge. Angelica Rage menar att det finns en hel del gränsregionala problem som måste lösas, inte minst när det gäller arbetsmarknader och fackliga rättigheter. Det måste klart framgå så att allmänheten är medveten om villkoren i respektive land. Där spelar Grensetjensten i Morokulien en viktig roll.¹¹⁶

Angelica Rage tror inte att de största gränshindren är lagmässiga, utan de beror istället på de olika kulturer som faktiskt finns i Sverige och Norge. Hon betonar att det är viktigt för norska och svenska politiker och tjänstemän att lära känna varandra, finns det då en vilja att samarbeta så är riksgränsen troligtvis inget större hinder. Men det krävs då mer kunskap om de kulturskillnader som finns, vilken typ av människor det är som pendlar över till Norge och vad det är för slags problem de stöter på. Information av det slaget är betydande om en gemensam arbetsmarknad ska fungera i framtiden. Organisatoriska olikheter är ofta svårare att överbrygga, fylket har nu t.ex. helt andra uppgifter än vad Region Värmland har.¹¹⁷

Landstinget i Värmland

Det största gränshindret numera är att sjukvården i Norge lagt om sin organisation. Det finns även en del faktorer varje samarbetspart måste hantera när de går in i ett avtal. Svensk sjukvårdspersonal kan exempelvis inte utan vidare arbeta i Norge och tvärtom. Det måste regleras

¹¹⁴ Intervju med Hidén B, 040527

¹¹⁵ Intervju med Löfskog A, 040608

¹¹⁶ Intervju med Rage A, 040607

¹¹⁷ Ibid.

mellan myndigheterna i respektive land. Lennart Hellqvist tillägger att det inte är något större problem utan mer praktiska saker som måste tas om hand. Han menare vidare:

Jag vill inte säga att riksgränsen utgör ett hinder, men man måste känna till vilka legala saker man måste ordna upp. Det största hindret är nog det som sitter i huvudet på människor, faktiskt. Det är ju trots allt två olika länder med lite olika synsätt från myndighetshåll och så vidare.¹¹⁸

Ytterligare hinder för samarbete uppkommer när landstingens resurser blir knappa. Då vill man inte att patienter ska få sin vård utanför det egna landstinget. Det hela blir motstridigt eftersom man vill bejaka den valfrihet som finns för patienterna, men samtidigt inte vill att den ska utnyttjas.¹¹⁹

Handelskammaren Värmland, INVA

Gun-Marie Östedt-Axelsson förklarar att det finns en del gränshinder och hänvisar mig till Dan Snell som också är anställd på Handelskammaren Värmland och som arbetar med projekt som syftar till att undanröja dessa hinder. Kulturella skillnader är av stor betydelse i detta sammanhang:

För lite är det ju så där...mellan Norge och Sverige att, ungefär som mellan Stockholm och Göteborg att det är storebror och lillebror så att säga. Det gäller ju att bli av med det då, men jag tror att det försvinner...när tiden går och nästa generation kommer för att då har man inte den här belastningen, utan man är mera öppen och jobbar mera globalt.¹²⁰

Dan Snell har precis avslutat ett projekt som varade i två år. Målet var att avlägsna minst två handelshinder och målet överskreds trefaldigt. Sverige var under den perioden ordförande i Nordiska samarbetet, så regeringen tog till viss del över frågan som blev till ett nordiskt projekt trots att det endast handlade om Norge och Sverige.¹²¹ Den 29 september 2003 ägde en konferens rum i Östersund där ett flertal problemlösningar gällande gränshindren framkom. För att underlätta för de små och medelstora företagen som är verksamma nära riksgränsen har vissa avgifter tagits bort samtidigt som själva tullproceduren förenklats.¹²² Ett nystartat projekt syftar till att undersöka vad det finns för intressen att intensifiera det kommunala samarbetet längs den norska gränsen. En sådan samverkan kan på sikt minska de kommunala servicekostnaderna och stimulera det lokala näringslivet.¹²³

Länsstyrelsen Värmland

I och med att det är två olika länder finns en del olikheter som medför problem, menar Roland Skogberg. Till exempel skiljer sig de svenska och norska planeringsperioderna åt och det kan ställa till det en aning. Men när det gäller de stora vägprojekten som t.ex. E18 finns det egentligen inga hinder. Det underlättar att tjänstemännen på den svenska och den norska sidan är lika positiva och motiverade till förbättrade kommunikationer. Men förutsättningarna att uppfylla målen är olika, i Norge finns t.ex. systemet med bompeng.¹²⁴

¹¹⁸ Intervju med Hellqvist L, 040609

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Intervju med Östedt-Axelsson G-M, 040621

¹²¹ Samtal med Dan Snell, 040721

¹²² Andnor, 2003-10-30

¹²³ Samtal med Dan Snell, 040721

¹²⁴ Intervju med Skogberg R, 040622

På järnvägssidan har det varit svårare att samarbeta på myndighetsnivå. Roland Skogberg berättar om ett projekt som Region Värmland bedrev tillsammans med Värmlandstrafik som handlade om att köra ett Reginatåg från Värmland till Oslo. Man ville visa vilka möjligheter som fanns och hur effektivt denna typ av tåg var. Det var då stora svårigheter att få tillstånd att köra tåget genom Norge, även om tillstånd beviljades så småningom tyder detta på att det finns olika myndighetskulturer i Norge och Sverige. I dagsläget tror Roland Skogberg att det är svårt att få till en snabb arbetspendling till Norge.¹²⁵

Värmlandstrafik AB

Lars Bull berättar att det är svårt att åstadkomma ett samarbete över nationsgränser även om atmosfären är god. Gränshinder i form av skillnader i regelverk och hinder för upphandling av trafik försvårar en gränsregional samverkan.¹²⁶

7.1.4 Värmland i ett storregionalt sammanhang

Värmland som en del i ett storregionalt samarbete är som tidigare nämnts en omfattande fråga med många olika synpunkter från många olika håll i samhället. I ett försök att reda ut problematiken fick respondenterna svara på vilken storregional samarbetspartner som vore bäst för Värmland och vad en regionförstoring (förstörade lokala arbetsmarknader) skulle betyda för länet.

Karlstads universitet

*Bortsett från alla de problem och restriktioner som följer utav gränsen...så tror jag att potentialen är större åt Norge. Men det skulle jag kunna säga med Göteborg också...Men det är jag personligen då som har en känsla av att det västliga samarbetet är intressantare än till exempel Bergslagen, kanske lättare också.*¹²⁷

Region Värmland

Angelica Rage betonar ett intensifierat samarbete med Norge men menar samtidigt att det är av stor betydelse att det är lätt för befolkningen att pendla om Värmland ska ingå i samma lokala arbetsmarknadsregion som delar av Norge. Då krävs det att båda länderna lägger resurser på vägar och kollektivtrafik, viljorna måste vara lika starka på båda sidor gränsen och dialogen mellan olika myndigheter måste bli bättre.¹²⁸

Landstinget i Värmland

Själva landstinget kommer inte att bli större, förklarar Lennart Hellqvist. Däremot kommer det att bli ett större samarbete inom sjukvårdsregionen. Patientströmmarna mellan de olika landstingen inom Uppsala/Örebroregionen kommer att öka. Verksamheterna kommer till större delen att hållas inom denna region. När det gäller Värmland som helhet ligger vi i utkanten av ett tillväxtområde i Norge, alltså Oslo. Därför är det naturligt, menar Lennart Hellqvist, att se hur vi på något sätt kan utveckla samarbete med den regionen. Det gäller inte bara sjukvården utan också inom kommunikationer, regional utveckling, företagsamhet etc.¹²⁹

Från den politiska ledningens håll på landstinget tror Lennart Hellqvist att man skulle vilja intensifiera samarbetet österut, men menar samtidigt att det ibland är svårt att gå från ord till handling. Det pratas mycket om att utveckla samarbetet med Örebro, men det kommer i så fall

¹²⁵ Intervju med Skogberg R, 040622

¹²⁶ Intervju med Bull L, 040702

¹²⁷ Intervju med Hidén B, 040527

¹²⁸ Intervju med Rage A, 040607

¹²⁹ Intervju med Hellqvist L, 040609

fortfarande att vara två separata landsting och inte som i exemplen Region Skåne eller Västra Götalandsregionen. På sikt tänker sig Lennart Hellqvist att det kommer att bli större regioner som får alltmer inflytande, medan landstingen däremot inte kommer att finnas kvar efter 2010. Landstinget har ingen framtid eftersom vi troligen kommer att ersätta det med större sjukvårdsregioner. Med tanke på hur litet land Sverige är tror han inte heller att vi kommer att fortsätta ha våra 289 kommuner. I och med denna utveckling bör man mer handfast börja utveckla samarbetet inom sjukvården. Lennart Hellqvist tänker sig Värmland-Örebro som ett storlandsting med ca 550 000 invånare, som mycket bättre skulle kunna möta framtidens möjligheter än två små landsting.¹³⁰

Handelskammaren Värmland, INVA

Gun-Marie Östedt-Axelsson anser frågan om en storregional partner vara mycket intressant och tillägger:

Jag tror att i vissa sammanhang är det Västra Götaland och i andra sammanhang är det kanske Stockholm, i ett tredje sammanhang kanske det är Jämtland. Jag tror för Värmlands del...vi ligger lite mitt i, så vi kan gå åt olika håll beroende på vad det handlar om, tror jag.¹³¹

Gun-Marie Östedt-Axelsson tycker inte att man ska vara så låst genom att tillhöra en större region utan istället samarbeta åt olika håll beroende på vad det gäller. Det är viktigt att vara öppen, flexibel och försöka fånga alla möjligheter.¹³² Ulf Ljungdahl tror att det kommer att bli nödvändigt för Värmland att i framtiden så småningom ingå i en större region och att det är bra att redan nu försöka tänka i de banorna. Han tar EU som exempel och menar att betoningen på regioner ökar. Värmland med sina 280 000 invånare ses inte ens som en region i de sammanhangen, istället används ofta NUTS 2-indelningen (se avsnitt 5.2) där Värmland, Dalarna och Gävleborg ingår i samma region. Om Värmland lutar åt något håll i storregionala sammanhang är det inte upp mot Gävleborg eller Dalarna, utan istället söderut mot Göteborg, tror Ulf Ljungdahl och menar att det är viktigt att vi ändrar politikernas tänkande i det här fallet. Han anser också att vi inte får glömma bort att vi har en viktig handelsväg söderut och att tillväxten är mycket hög i Västra Götalandsregionen, högre än vad den är i Stockholm för tillfället. Det är det vi i Värmland vill bli förknippade med, tillväxt och en positiv anda.¹³³

Länsstyrelsen Värmland

Roland Skogberg förklarar att Värmland i infrastrukturella sammanhang ingår i Västra Götalands län och Hallands län i och med att vi tillhör samma Vägverksregion och Banverksregion. Han berättar vidare att allianser knyts med Örebro på grund av E18-korridoren. Det finns t.ex. en E18-grupp som arbetar för både bättre väg och järnväg mellan Karlstad och Örebro.¹³⁴

Värmlandstrafik AB

Det som känns naturligt i regionförstoringssammanhang, berättar Lars Bull, är en koppling mot starka tillväxtområden och i synnerhet mot den västliga regionen, det vill säga Oslo och Göteborg.¹³⁵

¹³⁰ Intervju med Hellqvist L, 040609

¹³¹ Intervju med Östedt-Axelsson G-M, 040621

¹³² Ibid.

¹³³ Intervju med Ljungdahl U, 040927

¹³⁴ Intervju med Skogberg R, 040622

¹³⁵ Intervju med Bull L, 040702

7.2 De angränsande länen

7.2.1 Samarbeten då och nu

Det är intressant att även för de angränsande länen undersöka de regionala samarbeten som har funnits och som nu är aktuella.

Örebro Läns Landsting

Det mesta samarbetet för Örebros del sker inom sjukvården, bland annat har de avtal med Värmland. Det mest etablerade samarbetet förutom sjukvårdsdelen är kontoret i Bryssel som Örebro har gemensamt med Gävleborg och Dalarna. Ett nytt och intensivt samverkansprojekt är att Örebro Läns Landsting förra året gick med i Mälardalsrådet, som är en sammanslutning för att höja tillväxten och attraktiviteten i Mälardalsområdet. Eva Krause tillägger att det inte är alla kommuner i Örebro län som är medlemmar i Mälardalsrådet. När jag frågar om Örebro alltså ”drar sig mot Stockholm”, bekräftar hon att det är så eftersom man har tagit ett aktivt beslut att gå med i denna sammanslutning. När jag frågar om pendlingsmöjligheter åt Stockholmshället berättar Eva Krause att det med tåg tar en och en halv timme från Örebro till Stockholm och att det finns en avgång från Örebro på morgonen och en avgång från Stockholm sen eftermiddag/kväll.¹³⁶

Eva Krause berättar att Örebro län är splittrat när det gäller kulturell identitet eftersom det egentligen är fem olika landskap. Så Örebro län har inte samma identitet eller varumärke som t.ex. Värmlands eller Dalarnas län. De diskussioner som nu är aktuella på avdelningen för Regionutveckling handlar om ett framtida samverkansorgan, ett Region Örebro.¹³⁷

Region Dalarna¹³⁸

Inom landstinget har det funnits täta kontakter mellan Dalarna och Gävleborgs Läns Landsting. Fyrklövern är namnet på ett landstingssamarbete mellan Dalarna, Gävleborg, Uppsala och Västmanland. Ett annat samarbete som berör delar av länet är Intresseföreningen Bergslaget (se fotnot nr. 64) vars kontor finns i Dalarna. Göran Carlsson berättar att Intresseföreningen Bergslaget uppkom efter de gränser som en gång var ett EU-geografiskt målområde, mål 2 Bergslagen, naturligt nog eftersom man var intresserad av att arbeta med projekt finansierade av EU.¹³⁹

Göran Carlsson arbetade tidigare på Landstinget i Dalarna och berättar om ett led i ett beslut som går ut på att försöka skapa ett strategiskt nät av regioner, där syftet är att hitta ett antal regioner i Europa eller i närområdet för att låta samarbetet mer vara en bedömning av vilka samarbetspartners som egentligen är bäst för Dalarna. Han förklarar:

Ofta i det här europeiska samarbetet så är det tillfälligheter som avgör, någon råkar vara någonstans och träffar någon...och så blir det oftast bara kniv- och gaffelsam-

¹³⁶ Intervju med Krause E, 040630

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Region Dalarna är ett kommunalförbund som inrättades för att förstärka och utveckla det regionala utvecklingsarbetet. Förbundet leds av företrädare från landstinget och länets kommuner. Den 1 januari 2003 blev Region Dalarna även utsett till samverkansorgan av regeringen. Det betyder att frågorna angående regional utveckling flyttades från Länsstyrelsen till Region Dalarna. Även ansvaret för EU:s sekretariat för mål 1 och 2 blev förflyttade till Region Dalarna efter initiativ från regeringen. (Källa: www.regiondalarna.se/syfteomal.html, 040707)

¹³⁹ Intervju med Carlsson G, 040701

*arbete, nämligen att man åker och äter middag hos varandra och pratar om hur fint det är att samarbeta, men det blir aldrig så mycket mer.*¹⁴⁰

På Region Dalarna har det också tagits ett beslut om att skapa ett strategiskt nät av samarbete utifrån där man noga bedömer vilka parter som ska ingå och vilka intressen som ska tillfredsställas. Göran Carlsson menar att det internationella arbetet, precis som allt annat, måste gå under en nyttoaspekt.

Västra Götalandsregionen

Västra Götalandsregionen har länge samarbetat med övriga Västsverige genom de gemensamma EU-program som funnits genom åren. Under förra programperioden 1995-1999 hade Västra Götalands län ett 5b-program tillsammans med västra Värmland, Dalsland och Bohuslän. Så det fanns många samarbetsprojekt mellan Värmland och dåvarande Göteborgs- och Bohuslän och Älvsborgs län som senare alltså kom att ingå i Västra Götaland. De frågorna har nu gått över till Västra Götalandsregionen där man nu samarbetar inom ett annat EU-program som heter Mål 2 Västra programmet, där också Örebro ingår.¹⁴¹

7.2.2 Kontakter med Värmland

Örebro Läns Landsting

Avdelningen för regionutveckling på Örebro Läns Landsting har inga gemensamma projekt med Region Värmland. De projekt som Eva Krause berättade om var ett turismprojekt som Värmlands Turistråd har drivit och det aktuella måltidssamarbetet mellan Värmland och Örebro. Turismprojektet har berört de östra delarna av Värmland och kommunerna Karlskoga, Degerfors och Hällefors i Örebro län. Hon menar vidare att de tre kommunerna i väst har täta kontakter med Värmland i det så kallade Östra Värmlandssamarbetet.¹⁴²

Region Dalarna

Dalarna har samarbete med några av de värmländska kommunerna genom Intresseföreningen Bergslaget. Sammantaget har inte kontakterna med Värmland varit täta, när Göran Carlsson arbetade på Landstinget i Dalarna uppfattade han att Värmland inte riktigt visste själva vart de ville vända sig, att de möjligtvis tittade ner mot Göteborg och delvis även mot Örebro. Örebro i sin tur riktade blickarna mot Södermanland. Dessutom bör det finnas arbetsmarknadsmässiga och kommunikationsmässiga samband mellan två regioner som vill upprätta ett samarbete. Han tillägger att kommunikationerna mellan Värmland och Dalarna är bristfälliga och att det nästan är omöjligt att åka kollektivt. Det finns troligtvis gränsregionala samarbeten i gränskommunerna, men så länge Göran Carlsson har varit inblandad i regionala utvecklingsfrågor har Värmland inte varit någon "het" region. Varför vet han inte, man har inte heller själv uppfattat att Värmlands intresse har legat i riktning mot Dalarna/Bergslagen. Samtidigt tycker han att det är synd att Dalarna och Värmland inte har kommit varandra närmare och att man borde undersöka möjligheterna till ett djupare samarbete inom vissa områden.¹⁴³

Västra Götalandsregionen

Västra Götalandsregionen har en del kontakter med Länsstyrelsen Värmland på grund av arbetet med EU-programmen, men några omfattande kontakter med Region Värmland finns inte. Claes Ekdahl tror att det beror på att Region Värmland inte har bildat samverkansorgan

¹⁴⁰ Intervju med Carlsson G, 040701

¹⁴¹ Intervju med Ekdahl C, 040705

¹⁴² Intervju med Krause E, 040630

¹⁴³ Intervju med Carlsson G, 040701

än och därmed inte har något EU-sekretariat. Om så vore fallet skulle de ha en annan typ av samarbetsplattform. Det finns dock andra projekt som t.ex. samarbetet kring Vänerland och kommunala samverkansavtal, t.ex. mellan Åmål och Säffle. Claes Ekdahl betonar även att de gemensamma projekten nästan alltid omfattar västra Värmland och sällan östra, av naturliga skäl.¹⁴⁴

7.2.3 Den viktigaste samarbetspartnern

Örebro Läns Landsting

Det som pågår aktivt nu inom Örebro län är samarbetet mot Mälardalsrådet, med undantag för E18-samarbetet med Värmland. Medlemskapet i Mälardalsrådet är ingen, som Eva Krause uttryckte det, ”ettårsfluga” utan kommer att vara aktuellt i flera år framöver.¹⁴⁵

Region Dalarna

Göran Carlsson berättar att de har ett uppdrag i sina tillväxtprogram att söka sig mot Mälardalen. Det är ett medvetet val som grundar sig på tidigare diskussioner huruvida Dalarna ville se sig som ett skogslän eller inte. Dalarna ingår i den så kallade skogslänsgruppen (se fotnot nr. 81).

*Men när vi vill skapa samarbete utifrån tillväxt, sysselsättning...då vill vi inte att våran framtid ligger norrut, utan då vill vi nedåt. Nu tog man i tillväxtprogrammet den principen att vi i vårt samarbete i närområdet ska söka oss mot Mälardalen.*¹⁴⁶

Göran Carlsson förklarar att de inte i första taget har tänkt bli medlemmar i Mälardalsrådet, men att de gärna är med i diskussionerna och samarbetar med dem kring frågor där det finns ett gemensamt intresse.¹⁴⁷

Västra Götalandsregionen

Claes Ekdahl har en känsla av att Västra Götaland har det bäst utvecklade samarbetet med Hallands län sedan Region Halland blev bildat. Flera av de tjänstemän som arbetar där har också arbetat i Västra Götaland, där finns därför en hel del nyttiga personkontakter på ledningsnivå. På en annan nivå finns de konkreta projekten och då anser Claes Ekdahl att det är med Värmland den tätaste samverkan finns.¹⁴⁸

7.2.4 Den storregionala frågan

Örebro Läns Landsting

Regionförstoringsfrågan, när det gäller förstörade arbetsmarknadsregioner, ingår till stor del i planeringen. Eva Krause tror dock inte att det i Örebro län kommer att bli några diskussioner om ett storlän liknande Västra Götaland. Hon har inte hört någon debatt om att Örebro på något sätt måste välja ett visst håll när det gäller samarbeten. Hon tillägger att diskussionerna möjligtvis kommer att förändras när Region Örebro bildas.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Intervju med Ekdahl C, 040705

¹⁴⁵ Intervju med Krause E, 040630

¹⁴⁶ Intervju med Carlsson G, 040701

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Intervju med Ekdahl C, 040705

¹⁴⁹ Intervju med Krause E, 040630

Region Dalarna

Göran Carlsson anser att resonemanget kring regionförstoring ofta är väldigt teoretiskt och att de inte har diskuterat utifrån de aspekterna. Jag frågar honom ändå vilken partner som skulle vara den mest tänkbara vid ett storregionalt samarbete. Han svarar att de bästa kommunikationerna finns söderut och österut, de är betydligt bättre än västerut. Det är troligtvis en konsekvens av pendlingsströmmarna. Intresset för en ny gränsindelning hänger mycket ihop med vad man har gemensamt, det är själva grunden. Göran Carlsson är osäker på hur pendlingsströmmarna ser ut mellan Dalarna och Värmland. De vettiga kommunikationslösningar som finns är Genvägen, en tåglinje mellan Karlstad och Borlänge som hittills tyvärr inte har varit ekonomiskt lönsam, trots att resandeutvecklingen varit bra. Avgörande för stråkets framtid är om Rikstrafiken väljer att vara kvar i projektet. I den storregionala aspekten är det också en fråga om vad Värmland vill, tillägger han.¹⁵⁰

I Dalarna är det svårt att hitta en gemensam uppfattning, men en nyckelfråga är förstås kommunikationerna. De är bristfälliga både västerut och norrut, så det har blivit en naturlig följd att man har satsat medel på de östliga kommunikationerna mot Gävle. Man betonar även vikten av snabba kommunikationer ned mot Mälardalsområdet och Örebro. Det finns dock ingen längtan efter att ändra i länsgränserna. Göran Carlsson tror att det i en region måste finnas någon form av kulturell sammanhållning, därför uppfattar han att arbetet har gått bättre i Region Skåne än i Västra Götaland, eftersom Skåne känns naturligare för dem som bor där. Dalarna är ett av de län i Sverige där det finns en väldigt tydlig karaktär, det gör att man där har svårt att se varför man ska förändra de administrativa gränserna, utan försöker istället att hitta vettiga samarbetsformer och gemensamma lösningar. En ny länsindelning har aldrig varit aktuell eftersom Dalarna inte har den splittringen av länet som kan påskynda sådana diskussioner. Arbetets tyngdpunkt läggs på att etablera en tydligare bild av Dalarna och att nyttja de egna fördelarna istället för att försöka hitta andra parter att slå sig samman med.¹⁵¹

Göran Carlsson är förvånad över att frågan om det storregionala perspektivet har vaknat i Värmland eftersom han har den uppfattningen att Värmland har känt sig som en egen enhet utan någon vilja att upplösas i något nytt och okänt. När det gäller länen kanske de är för små för att hantera vissa statliga uppdrag och välfärdsfrågor samtidigt som de klarar de regionala utvecklingsfrågorna. Om vissa av de tidigare länsbaserade frågorna flyttas över till regionala självstyrelseorgan som i vissa angelägenheter kan spänna över större områden behöver man inte röra de administrativa länsgränserna och det blir således en enklare lösning. Göran Carlsson tror dock att de regionala utvecklingsfrågorna ska ha sin bas i ett länsbaserat organ som etablerar länsöverskridande kontakter vid behov.¹⁵²

Västra Götalandsregionen

Den inledande frågan handlar om hur det har fungerat sedan Västra Götalands län bildades samt om det är svårt att hålla ihop regionen. Claes Ekdahl förklarar att proceduren har tagit tid. Västra Götalandsregionen har skapat samarbetsplattformar med de 49 kommuner som ingår i länet. Regionen är på så sätt organiserad i fyra kommunförbund; Skaraborg, Sjuhärad, Fyrbodal och Göteborgsregionen. Det finns en gemensam beredning där ett antal politiker från kommunerna respektive regionen har regelbundna sammankomster och fungerar som ett beredningsorgan till regionstyrelsen. Samarbetet är väldigt tätt, tillägger Claes Ekdahl. Från att ha varit 12 lokala arbetsmarknader i Västra Götaland för ett antal år sedan är det nu sju

¹⁵⁰ Intervju med Carlsson G, 040701

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Ibid.

avgränsade pendlingsregioner. Det pekar på den regionförstoring som sker hela tiden, men Claes Ekdahl tillägger samtidigt att det är stora skillnader för olika grupper av människor.¹⁵³

Han tror absolut att Västra Götalands län kommer att finnas kvar i framtiden och berättar att försöksverksamheten nu är förlängd över nästa mandatperiod. Claes Ekdahl fortsätter:

Jag tror att vi har en bra grundmodell...(när det gäller) samarbete regionkommun...och jag tror att Sverige inte kan fortsätta med den modellen att det sitter landshövdingar och representerar regionerna, det är helt passé i Europasammanhang...Så det är lite märkligt i Sverige, vi har staten som företräder regionerna. Det är få som har det så.¹⁵⁴

I och med bildandet av Västra Götaland var det tre län som slogs samman och det är inga problem att genomföra en sådan förändring, det är bara en fråga om vilja, menar Claes Ekdahl. Det finns ingen Västra Götalandsidentitet, men det tycker han inte har någon större betydelse utan ser det som en fördel att vara ”mångkulturella”. Sammanslagningen gick bra och han känner att alla har ställt upp på beslutet. De på Västra Götalandsregionen känner inget behov av att bli ännu större utan tycker att de är ganska lagom nu för att få inflytande i Europa. Länet ligger på Europas tio i topplista över teknikutvecklade regioner och får ofta erbjudande om att samverka med andra europeiska regioner, något som Claes Ekdahl anser är positivt eftersom de ”syns i Europasammanhang” och är mycket aktiva i det europeiska arbetet. Exempelvis har länet fyra representanter i EU:s regionkommitté. Claes Ekdahl jämför arbetet på Västra Götalandsregionen med hans tidigare arbetsplats länsstyrelsen och menar att alla beslut som rör det internationella arbetet på länsstyrelsen måste gå genom statliga departement, medan de på Västra Götalandsregionen tar alla initiativ själva utan att rådfråga staten.¹⁵⁵

På frågan som handlar om huruvida Värmland skulle kunna komma att ingå i Västra Götalands län svarar Claes Ekdahl att västra Värmland är en självklar partner i ett storregionalt sammanhang, medan han inte har lika stor erfarenhet av de östra delarna av Värmland. Han tillägger att värmlänningar är lätta att samarbeta med och att mentaliteten är mycket viktig när det gäller samverkan. Frågan drivs inte från Västra Götalands håll, men det är ingen omöjlig tanke om det kommer en propos ifrån Värmland. Enligt Claes Ekdahls personliga reflektioner ligger Halland närmare till för att ingå i Västra Götaland eftersom de tillhör samma NUTS 2-område, Västsverige medan Värmland tillhör Norra Mellansverige tillsammans med Dalarna och Gävleborgs län (se avsnitt 5.2).¹⁵⁶

¹⁵³ Intervju med Ekdahl C, 040705

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Ibid.

8. Analys och diskussion

I den litteratur som finns att tillgå om regionförstoring är det ofta de lokala arbetsmarknadsregionerna som berörs. De har blivit färre med tiden och inom dessa finns en stark lokal strävan efter högre tillväxt och lägre arbetslöshet. Att åstadkomma en regionförstoring genom att slå ihop två lokala arbetsmarknader är en åtgärd som förefaller mer konkret och mindre komplicerad än den regionförstoring denna rapport behandlar. I det här fallet handlar det om ett fördjupat samarbete över administrativa gränser, d.v.s. länsgränser och riksgränsen mot Norge. Till grund för ett sådant här resonemang ligger till stor del EU och den regionalpolitik som förs. Det finns en strävan efter att passa in i ”regionernas Europa”, vilket kan vara olika svårt beroende på de förutsättningar varje medlemsstat har. Det är svårt att säga vilka stater som utgör någon sorts mall att utgå ifrån, men faktum är att Sverige ligger efter de flesta länderna i Europa när det gäller folkmängd. Sverige har således lägre arbetslöshet än många andra europeiska stater, samt är ett attraktivt turistmål för resenärer från övriga Europa. Men det räcker inte. De allra flesta svenska kommuner strävar efter att höja antalet invånare, många gånger utan att ha arbetstillfällen eller utvecklade kommunikationer att erbjuda. Ett bra och billigt boende, räcker det?

En viktig anledning att höja invånarantalet i en region är för att kunna marknadsföra området utåt, för att synas (i regionernas Europa) och för att attrahera betydelsefulla samarbetspartners. I ett slutbetänkande från Länsstyrelsen i Västra Götaland framgår att det huvudsakliga syftet med regionförsöket var att få en stark svensk region som har förmågan att möta konkurrensen från länder i övriga EU. Denna syn på samhället stämmer inte överens med verkligheten i alla medlemsländer. Sverige är ett litet land vars regioner inte helt utan vidare kan jämföras med andra europeiska regioner. Denna regionalisering kan därför inte tillämpas överallt. Det är viktigt att poängtera att begreppet är omtvistat.¹⁵⁷ Skillnaden i invånarantal i de svenska och de europeiska regionerna är i många fall påtaglig, men Claes Ekdahl menar att Västra Götaland nu ”syns i Europasammanhang”, har ett aktivt europeiskt arbete och har nya möjligheter till samverkan. Enligt hans resonemang har regionförstoringen betytt en hel del för regionens förutsättningar att marknadsföra sig utåt.

Debatten som på senare år uppkommit i Värmland handlar om en rädsla att ”bli över” i storregionala sammanhang. Med hänsyn till omvärldsfaktorerna är länet svårt att placera in regionalt sett. Ett fördjupat samarbete med något av de angränsande områdena kan troligen resultera i värdefulla kontakter för Värmlands del, även ute i Europa. Ett sådant beslut kräver förstås en hel del betänkligheter. Det jag ska analysera i detta avsnitt är förutsättningar för olika typer av samarbeten. Vi ser idag en fortsatt urbanisering av arbetstillfällen och samtidigt en minskad flyttbenägenhet. Människor vill ha en bra boendemiljö och för många familjer är innerstaden inte den bästa platsen. Med mer specifika önskemål gällande boendemiljön följer en ökad benägenhet att pendla. För att kunna tillfredsställa invånarnas önskemål krävs att infrastrukturen är god, d.v.s. framkomliga vägar, även i städerna, och väl utbyggda allmänna kommunikationer. Vid ett fördjupat regionalt samarbete och en eventuell framtida regionförstoring är en viktig fråga: Var finns förutsättningar för en ökad pendling?

Finns det i Värmland tillräckliga förutsättningar att kunna skapa en ökad pendling över länsgränser/riksgränsen? E18-stråket är viktigt i detta sammanhang, samarbetet med Örebro bör i så fall fördjupas för att vägen ska prioriteras av staten. Som en länk i den nordiska triangeln är också leden Karlstad-Oslo av betydelse. Frågan är då hur avgörande betydelse riksgränsen har för en smidig pendling. Enligt Roland Skogberg och Lars Bull har det varit allt annat än lätt-

¹⁵⁷ Länsstyrelsen Västra Götaland, 2001, s. 4

vindigt att exempelvis köra ett värmländskt tåg till Oslo. Problemen har inte varit av praktisk karaktär utan är ett resultat av regler och bestämmelser som begränsar tillgängligheten i området. Om Värmland vill ha ett givande och fungerande fördjupat samarbete med den norska sidan kan inte infrastrukturen innefattas av sådana begränsningar. Även mellan Värmland och Dalarna är kommunikationerna bristfälliga, det huvudsakliga problemet är att det heller inte finns befolkningsunderlag för att öka tillgängligheten. Det gjordes ett försök med Genvägen, tåglinjen mellan Karlstad och Borlänge, vilken hittills inte varit ekonomiskt lönsam. När det gäller tillgängligheten söderut mot Västra Götaland finns förutsättningar för en ökad pendling, då måste dock en upprustning av 45:an genom Dalsland ske och även genomförandet av den s.k. Vålbergsrakan. Kommunikationer är en avgörande faktor i detta sammanhang. Att försöka skapa en gemensam arbetsmarknadsregion utan vettiga kommunikationslösningar är från början dömt att misslyckas.

Det är viktigt att väga in vilken region som det värmländska näringslivet skulle ha mest utbyte med vid ett fördjupat samarbete. I regionförstoringssammanhang är det en väsentlig aspekt för att få en så ökad tillväxt och specialisering som möjligt. Arbetslöshet beror många gånger på en "mismatch" på arbetsmarknaden och det gäller då att hitta en samarbetspartner med en arbetsmarknad som kan komplettera den värmländska. Att många studenter flyttar från Värmlands län efter avslutade studier i Karlstad beror på just denna "mismatch". Om dessa individer inte har sina rötter i länet, finns det ofta ingen anledning att bo kvar om där inte erbjuds några jobb. I det norska Östlandet kan finnas möjligheter till utbyte för näringslivet, men kan vi i dagsläget bortse från de bestämmelser, traditioner och barriärer som riksgränsen medför? Problemet med en utökad samverkan med Östlandet och Dalarna är att gränsområdena är glesbefolkade. Skulle då en regionförstoring ha någon större effekt för tillväxten? Även ett intensifierat samarbete med Västra Götaland kan innebära svårigheter på grund av Värmlands perifera lokalisering. Ur denna synpunkt är det Örebro som ter sig som den mest lyckosamma partnern.

Hur väl stämmer regionförstoringsfrågan överens med jämställdhetsmålen? En naturlig följd av förstörade arbetsmarknader är den ökade pendlingen. Med tanke på att det oftare är männen som har tillgång till bil, innebär regionförstoringen troligen att könsskillnaderna ökar i ett område med bristande allmänna kommunikationer. Processen är ekonomiskt hållbar, men den ekologiska och sociala hållbarheten får inte glömmas bort. Miljömässigt innebär en ökad pendling en ökad belastning. Regionförstoring är ytterligare en orsak till att bilismen fortsätter att öka. Den sociala hållbarheten handlar i detta fall om familjelivet, som Tora Friberg uttryckte det: "Det finns mer här i livet än löneökning"¹⁵⁸. Det finns undersökningar som visar att männen inte låter familjen påverka deras arbetsliv och pendlingsresor. Det är vanligare att kvinnor, som i högre grad har ett omsorgsansvar, anpassar sitt arbetsliv beroende på situationen inom familjen. Detta visar att de gamla könsrollerna fortfarande är beständiga. Frågan är då om vi i Sverige i högre grad ska låta arbetet styra över vår lediga tid. Två timmars daglig arbetspendling betyder två timmars kortare fritid, två timmar dagligen som kunde ha spenderats med familjen i hemmet. Ska en sådan samhällslig utvecklingstrend uppmuntras?

Göran Carlsson på Region Dalarna menar att arbetsmarknadsregionerna inte är en genusfri indelning. När man pratar om arbetsmarknadsregioner idag ser situationen mycket olika ut från mäns och kvinnors perspektiv. Det glöms ofta bort i debatten, det är inte hela befolkningens pendlingsomland man pratar om, utan männens.¹⁵⁹ Claes Ekdahl på Västra Götalandsregionen nämner att de lokala arbetsmarknaderna blivit större och färre i Västra Götaland i och

¹⁵⁸ Samtal med Tora Friberg, 040621

¹⁵⁹ Intervju med Carlsson G, 040701

med länssammanslagningen. Han tillägger dock att man inte utan vidare kan generalisera, för en akademiker fungerar en stor del av länet som pendlingsomland, men för en undersköterska i Bäckefors är den lokala arbetsmarknaden ganska liten.¹⁶⁰

Det är viktigt att också de fördelar regionförstoringen kan betyda för individen uppmärksammas. Sverker Lindblad på NUTEK menar att regionförstoringen möjliggör ett miljömässigt boende, det blir en större valmöjlighet för individen att välja en önskvärd bostad om kommunikationerna är goda och ger bra förutsättningar för pendling. Undersökningar angående lönesummeutveckling visar att en större region ger möjlighet till ökad inkomst för individen, vilket har en positiv effekt socialt sett. Det är samtidigt en fördel att det är lättare att få tag på ett arbete, vilket också påverkar den sociala hållbarheten.¹⁶¹ Genom att läsa om regionförstörens effekter på samhället märker jag hur teoretiskt begreppet är. Det behövs fler undersökningar om vad fenomenet innebär i praktiken, det känns som om erfarenheterna är få och ovissheten stor.

I regionförstörens problematiken ingår oklarheterna om ansvarsfördelningen mellan stat, landsting och kommun. Vid en regionförstoring skapas möjligheter till nya regionala organ som kan ta över en del av landstingens och länsstyrelsernas traditionella arbetsuppgifter. En tydligare bild av ansvarsfördelningen i samhällsorganisationen är nödvändig, i synnerhet med tanke på de framtida regionförändringar som kan komma att ske inom EU. Den regionala uppdelningen som strukturfonderna och dess målområden innebär har säkerligen påverkat den gränsregionala samverkan inom Sverige. Om EU delvis finansierar projekt inom ett visst geografiskt område blir den naturliga följden att kontakterna inom denna region ökar i förhållande till angränsande områden. På så sätt kan dessa målområden ha effekt på hur funktionella regioner gestaltar sig inom och över de traditionella, administrativa läns- och kommungränserna.

Det verkar som om Karlstads universitet till största delen har samarbetat med olika delar av Norge. Även i dagsläget är det den partner som det fokuseras på. Anledningen, enligt Bo Hidén, är att det är på den norska sidan som den största potentialen finns. Universitetet har traditionellt sett goda kontakter med Norge och det har troligen fortsatt så därför att man får ett bra utbyte av varandra. Eftersom Örebro och Karlstad fick sina universitet samtidigt är det naturligt att en viss konkurrens förekommer när det gäller att rekrytera studenter. Ett ökat samarbete med Örebro universitet skulle därför förmodligen inte vara lika lyckosamt i jämförelse med samverkan med de norska högskolorna. I Uniskaprojektet är även högskolan i Dalarna med, men förutom den kontakten verkar det inte finnas några djupare samarbeten mellan dem och Karlstads universitet. Universitetet drar sig något västerut i och med medlemskapet i Västsvenska universitetssamarbetet.

Angelica Rage på Region Värmland nämner först hur splittrat länet är. Med tanke på det resultat jag fått från djupintervjuerna upptäcker jag hur rätt hon har. Det faktum att svaren skiljer sig mycket från varandra visar att man samarbetar med olika partners beroende på vad syftet med samarbetet är. Detta är förmodligen vanligt förekommande och gäller troligen inte bara för Värmland. Att utnyttja varje möjlighet till samverkan är en sund tanke, men det kolliderar med resonemanget om att välja en storregional partner. Angelica Rage har själv upplevt att Örebro söker sig mot Mälardalen och att det är orsaken till att något intensifierat samarbete inte har kommit till stånd. Spekulationerna om att Örebro ”drar sig mot Stockholm-Mälardalenregionen” verkar i sin tur vara alldeles sanna med tanke på deras medlemskap i Mälar-

¹⁶⁰ Intervju med Ekdahl C, 040705

¹⁶¹ Samtal med Sverker Lindblad, 040811

dalsrådet. Det är ett avgörande steg att ta i regionalpolitiska sammanhang och som Eva Krause betonade kommer medlemskapet att vara aktuellt under flera år framöver, så det är ett aktivt beslut man har tagit i Örebro län. Detta kan möjligen göra det svårt för Värmland att närma sig Örebro i den storregionala frågan. Enligt Angelica Rage finns det ändå ett starkt samarbete med Örebro när det gäller den gemensamma länken i det infrastrukturella nätet, E18. Det är en samverkan som också kommer att bestå, eftersom intresset är stort från båda parter.

När det gäller ett storregionalt samarbete med Västra Götaland har en del Dalslandskommuner samt Gullspångs kommun tjänat som avskräckande perifera exempel. Värmland skulle i det sammanhanget bli en ännu mer perifer del av den redan förstörade regionen. Claes Ekdahl förklarade att samarbetet nu är tätt inom Västra Götaland och att systemet med de olika kommunförbunden fungerar bra som en samarbetsplattform, men han betonar även att det är en procedur som tagit tid. Till en början kan det vara svårt att hålla ihop en expanderad region. Västra Götalandsregionen har haft en hel del kontakter med Länsstyrelsen Värmland på grund av gemensamma projekt inom EU-programmen. Det har även funnits andra projekt, men som då berört de västra delarna av Värmland och sällan de östra. Fastän det finns täta kontakter med Värmland på projektnivå är det ändå mellan Västra Götaland och Halland som det mest utvecklade samarbetet äger rum.

Angelica Rage berättar att Hagfors och Torsby kommuner har haft viss samverkan med Dalarna, men i den strategi gällande samarbeten som uppkom i länet föll Dalarna helt bort som potentiell partner. Det mest konkreta samarbetet mellan Värmland och Dalarna är Intresseföreningen Bergslaget. Enligt Göran Carlsson på Region Dalarna har Värmland inte vetat vad de har velat, samtidigt som kommunikationerna är påtagligt dåliga mellan de båda länen. Värmland har inte varit en prioriterad samverkanspartner för Dalarna och intresset från Värmlands sida har i sin tur varit lågt. Dalarna har istället upptagit intensifierade diskussioner med Mälardalsrådet. För Region Värmlands del är det att upprätta goda kontakter med Norge som har varit i prioritet det senaste året. Norge är den mest aktuella partnern i dagsläget.

Landstinget i Värmland har under åren haft en hel del kontakter och avtal med Norge. Den norska sjukvårdens omorganisation har dock gjort att samsamarbetets ytor minskat. Detta är ett exempel på hur regelverk kan påverka två parter samsamarbetsmöjligheter över en nationsgräns. Lennart Hellqvist nämner även avtal med Västra Götalandsregionen, men det mesta samarbetet sker inom den egna sjukvårdsregionen mot Örebro, Dalarna och Uppsala. Indelningen av Sverige i de nuvarande sex sjukvårdsregionerna har funnits sedan decennier tillbaka, landstingen i varje region har därför av tradition en tät samverkan inom olika områden. Vare sig det gäller sjukvårdsregioner eller andra typer av planeringsregioner finns troligen en viss ovilja att förändra gränser. I framtiden är det mycket möjligt att dessa planeringsregioner blir större genom sammanslagningar. Jag tror att det är svårare för t.ex. ett enskilt landsting att bryta sig ur sin ursprungliga region för att ingå i en annan. Därför har Landstinget i Värmland de tätaste kontakterna österut, vilket troligtvis inte kommer att förändras i första taget.

Inom INVA är det naturligt att kontakterna är tätare med Norge än med de angränsande svenska länen eftersom det är de utländska kontakterna som är viktiga för projektet. Handelskammaren Värmland har samarbeten, avtal och gemensamma projekt med de flesta andra handelskamrarna i Sverige. Samverkan äger rum på många olika håll, men oftast är det olika delar av Värmland som har egna länsöverskridande kontakter. Samverkansprojekten gäller sällan länet som helhet, beroende på vad syftet är berörs olika värmländska delregioner. När det gäller intressanta marknader är Tyskland och Holland mycket aktuella. Det är dock Norge som är den närmsta och bästa marknaden i dagsläget. För INVA är inte syftet att konkurrera

med andra svenska marknader, så därför sker inga aktiva försök att värva företag från angränsande län. De svenska länen kan däremot bli starkare utåt om samarbetet kring gemensamma intressen organiseras. Att Norge är det mest prioriterade området är en kombination av tillgänglighet och tillväxtbenägenhet. Osloområdet är en expansiv region som innebär möjligheter för de kringliggande fylkena och även för Värmland. De Norgerelaterade projekten inom Handelskammaren Värmland, bl.a. Interreg, har dessutom blivit fler på senare år.

Inom den värmländska infrastrukturplaneringen är det E18 som är av högsta prioritet. Det visar att länken Oslo-Karlstad-Stockholm är ett område som är av stort intresse att utveckla inför framtiden. I detta stråk ligger Karlstad i mitten mellan två högexpansiva storstadsområden med de möjligheter det kan tänkas innebära för det värmländska näringslivet. Nackdelen med att Karlstad ligger i "centrum" är att staden då också ligger längst bort ifrån Oslo och Stockholm i detta stråk. Att vara belägen mitt emellan två storstadsnoder kan i vissa sammanhang vara sämre än att ligga i närheten av ett större administrativt centra¹⁶². I teorin finns många fördelar med att vara i centrum, men i Karlstads och Värmlands fall innebär det (allt för?) långa pendlingsavstånd till Oslo, Stockholm och även Göteborg. Upprustningar av E18 och 45:an, exempelvis färdigställandet av Vålbergsrakan kan dock betyda mycket för pendlingen inom samt till och från länet. Resenärer boende i Säffle och Åmål skulle då få utökade möjligheter till pendling inom Karlstadsområdet med tidsvinster inom 60-minutersintervallet.

Gällande de prioriterade infrastrukturella områdena inom projektet Gränstrafiken framhålls Karlstad som en naturlig mittpunkt med ett nytt resecentrum. De prioriterade kommunikationerna sträcker sig åt skilda håll mot Oslo, Borlänge, Örebro och Göteborg. Även den inomregionala anslutningstrafiken betonas genom en upprustning av Frykdalsbanan. När det är frågan om infrastrukturplanering drar sig Värmland åt sydväst med tanke på tillhörandet i den Västsvenska vägverks- och banverksregionen samt involverandet i Västtåg. Naturligt nog finns det en strävan efter att förbättra kommunikationerna i länet som helhet för att öka tillgängligheten till de närliggande starka arbetsmarknaderna. För att veta vad som bör sättas i första rummet är pendlingssiffrorna en avgörande faktor. Samtidigt kan dessa siffror skifta genom förändrade villkor för tillgänglighet i en region, antal arbetstillfällen eller andra lokala förutsättningar för näringsliv och självförsörjning.

Sammanfattningsvis är det Karlstads universitet, Region Värmland och INVA som betraktar Norge som den samarbetspartner med mest potential, i *Tillväxtprogram för Värmland 2004-2007* framgår att också länsstyrelsen önskar utveckla en tätare samverkan på andra sidan den norska gränsen. Djupare samarbeten mot Örebro finns inom infrastrukturplaneringen och sjukvården. Alla respondenter nämner något slags samarbete med Västra Götaland, men uppåt Dalarna finns ingen djupare samverkan, bortsett från Intresseföreningen Bergslaget som är av strikt lokal karaktär för att öka attraktiviteten och tillväxten i ett specifikt avgränsat område. Diskussioner om strategiska samarbeten är förekommande inom alla de sektorer som undersökts för denna rapport, men det verkar inte ha setts nödvändigt att utse en specifik partner som prioriteras framför andra. Det förefaller inte heller märkligt eftersom varje organisation ser till sitt eget och länets bästa, det är naturligt att varje möjlighet till värdefullt utbyte tas tillvara. Samtidigt har de flesta respondenter tankar om regionförstoring i bakhuvudet.

Regionförstoringsfrågan har tagit stor plats inom landstinget. Ärendet har delvis behandlats i och med den nyligen publicerade utredningen: *Högspecialiserad sjukvård – kartläggning och förslag, Ds 2003:56*. Där diskuteras bl.a. de nuvarande sjukvårdsregionernas gränsdragningar.

¹⁶² Intervju med Ekdahl C, 040705

Även om man i utredningen kom fram till att bibehålla den aktuella regionindelningen, har regionförstoringsfrågan kommit i ljuset och diskussionen har intensifierats. På Handelskammaren Värmland är frågan enligt Gun-Marie Östedt-Axelsson alltid aktuell. Samarbeten med andra svenska handelskamrar är ett led i att öka i styrka och kunna synas inom de större, Europeiska projekten. För Värmlandstrafik AB är regionförstoringsfrågan högt prioriterad och ses som ett av huvudområdena inom verksamheten. Det är inte förvånande med tanke på att det är just kommunikationer som är en avgörande faktor i de storregionala sammanhangen. På Region Värmland har inte frågan hunnit diskuteras så mycket än så länge.

De generella riktlinjerna inom regionalpolitiken är influerade av europeiska samhälleliga trender, vilket självfallet även påverkar svenska planerare och beslutsfattare. Det finns en strävan efter ett större befolkningsunderlag för att lättare få genomslagskraft i vissa frågor. Samtidigt har den tidigare debatten i Värmland varit att "Värmland är sig självt nog" och man gör bäst i att etablera samarbeten åt skilda håll för att åstadkomma vad som är mest lönsamt för länet. Detta synsätt kan ha hämmat den storregionala debatten något. Ur ett samhällsgeografiskt perspektiv är det viktigt att regionförstoringsfrågan finns med och genomsyrar den regionala debatten på skilda nivåer och sektorer i Värmland.

Av intervjuvärdens framkommit att Norge är en mycket intressant samarbetspartner med hög potential. I tillväxtprogrammet för Värmland angående gränsregional samverkan står:

Insatsområdet tar sikte på att utveckla den tradition som finns i kontakter och samverkan med Norge och norska intressenter och därmed dra nytta av ett utvecklat kontaktnät och mer samverkan. Strategin bygger på ett fortsatt arbete med att förbättra kommunikationerna, att minska gränshindren, och att öka kulturellt och socialt utbyte för att öka den ekonomiska tillväxten.¹⁶³

De angränsande delarna av Norge är utan tvivel en lyckosam samarbetspartner för Värmland inom vissa områden. Mina funderingar kretsar kring frågor som: Hur skulle en gemensam arbetsmarknadsregion mellan Värmland och det norska Östlandet fungera? Finns förutsättningar för och möjligheter till en utökad pendling över riksgränsen? Existerar redan en fungerande gemensam arbetsmarknad? Enligt Ulf Ljungdahl på Handelskammaren Värmland finns en gemensam arbetsmarknad med tanke på arbetspendlingen mellan Sverige och Norge. Det är främst svenskar som pendlar till Norge, men han tillägger att det kan komma att förändras i framtiden. Han berättar också att de värmländska kommunerna i närheten av Norge; Årjäng, Arvika, Eda, Säffle, Sunne och Torsby har den lägsta arbetslösheten i hela länet på grund av de möjligheter till arbete som finns på andra sidan gränsen.¹⁶⁴

För att ett storregionalt samarbete ska kunna bli gynnsamt krävs dock att dialogen mellan de två parterna är mycket god. Det handlar om ömsesidig vilja och organiserade åtgärder för att åstadkomma ökad tillgänglighet och en regional identitet. Finns förutsättningar för en intensifierad samverkan mellan Värmland och de angränsande norska fylkena, och vad mer intressant är, finns viljan från båda sidor? En nationsgräns innebär en uppsjö av restriktioner i jämförelse med en länsgräns inom Sverige. Riksgränsen mot Norge är inte bara en riksgräns, utan också den yttre gränsen mot EU. Samtidigt som det betyder ökade möjligheter, medför det eventuellt ökade bestämmelser. Den oundvikliga frågan blir: Är nationsgränsen möjlig att överbrygga i sådana dimensioner att Värmland kan bilda en framgångsrik storregion med delar av Norge?

¹⁶³ Tillväxtprogram för Värmland, 2004-2007, s. 7

¹⁶⁴ Intervju med Ljungdahl U, 040927

En viktig aspekt i sammanhanget är den identitet som allra helst ska finnas inom en tätt samverkande region. Det är väsentligt att invånarna känner någon slags samhörighet med varandra inom det gemensamma länet. Eller är ett sådant påstående felaktigt? Enligt Claes Ekdahl finns ingen "Västra Götalandsidentitet", men han ser heller inte det som något negativt i regionala sammanhang, att vara "mångkulturella". Att inom en samarbetsregion vara mångkulturella innebär troligtvis heller inte några hinder eller svårigheter, så länge inte dessa kulturella skillnader bidrar till slitningar inom regionen. Samverkansmöjligheterna kan då istället komma att inskränkas med en hämmad utveckling som följd. Kanske låter detta resonemang något drastiskt i detta fall, men det måste finnas utrymme för reflektioner angående sammanhållningen i samt storleken på en funktionell region. I Värmland finns en gemensam identitet som är relativt sällsynt i övriga Sverige, det ses många gånger som en resurs för länet i stort.

(Det) sociala klimatet upplevs av många som en stark tillgång för Värmland. Social sammanhållning, socialt kapital och social ekonomi beskrivs som kännetecknande för Värmland och spelar en stor roll för service- och näringslivsutveckling på lokal nivå. Ett starkt socialt klimat betyder mycket för livskvalitén.¹⁶⁵

Samtidigt som livskvaliteten betyder mycket för regionen som helhet, eller? Kanske är det den starka värmländska identiteten som har hämmat debatten om en storregional partner. Eventuellt har det sociala klimatet inom länet bidragit till synsättet att "Värmland är sig självt nog". Vid en jämförelse med Örebro län förefaller skillnaderna tydliga. Enligt Eva Krause finns ingen stark kulturell identitet eftersom länet består av fem olika landskap. Att landskapen fortfarande spelar en stor roll kulturellt sett är intressant, jag ska återkomma till den diskussionen senare. En viktig fråga angående Värmland i ett storregionalt sammanhang är alltså: Vilken angränsande region ligger socialt/kulturellt sett närmast Värmland, norska Östlandet, Dalarna, Örebro eller Västra Götaland? Att få ett svar på den frågan som generellt gäller för Värmland är förmodligen en omöjlighet. I mångas ögon är Värmland en naturlig del av Västsverige, men samtidigt är kommunikationerna mot Örebro och Stockholm av större intresse. I det sammanhanget blir också tillgängligheten till Oslo allt viktigare. Ytterligare en svårighet med att ligga i "centrum" är att olika delar av regionen dras åt olika håll mot det närmast belägna storstadsområdet. Förvisso är det nog så att varje län i sin marknadsföring säger sig ligga i "centrum" av någonting, nära till allt. Vad som räknas som "nära" i vilka sammanhang kan vidare behöva diskuteras.

Även de inhemska länsgränserna kan innebära barriärer vid försök till samverkan. Riksgränsen mot Norge är självfallet en barriär av en annan, mer komplicerad karaktär. När det gäller utbildning på högre nivå finns enligt Alvar Löfskog stora skillnader i tradition och mentalitet mellan Sverige och Norge. Att svenska företagare helst inte vill skicka iväg sin personal på längre utbildningar till skillnad från de norska kan bero på traditionella orsaker. Troligtvis speglas dessa traditioner av ekonomin och konjunkturen i landet i fråga. Sättet att se på personalen som en resurs för företaget skiljer sig troligen åt mellan Sverige och Norge. Antingen betraktas de anställda som en värdefull resurs som det är värt att investera i, eller också ses personalen som en utbytbar form av tillfällig arbetskraft. Mellan dessa två extrema synsätt finns ett antal mellanting som jag tror är starkt beroende av företagarnas ekonomi. Med tanke på att det är nästintill omöjligt för individer som nu kommer ut på arbetsmarknaden i Sverige att få ett fast jobb, är längre utbildningar för de anställda förmodligen heller inte av högsta prioritet. Alvar Löfskog, Angelica Rage och Gun-Marie Östedt-Axelsson nämner samtliga att gränshindren till viss del är mentala barriärer som är uppbyggda av särskiljande sociala tradi-

¹⁶⁵ Tillväxtprogram för Värmland, 2004-2007, s. 19

tioner. Fastän det finns uppfattningar om att svenska och norska invånare är lika på många sätt, finns det ändå kulturella olikheter som ställer till problem.

Det faktum att Norge har valt att stå utanför EU har enligt Angelica Rage bidragit till att denna riksgräns inte satts i första rummet hos de svenska politikerna. Det är istället mellan Sverige och Danmark som intresset funnits, i och med byggandet av Öresundsbron. Den förbindelsen ses dock inte bara som en kommunikationsled mellan södra Sverige och Själland, utan som en väg ut i Europa. Den tillgängligheten har blivit allt viktigare för Sverige sedan inträdandet i EU 1995. Gränshindren mot Norge är av stor betydelse att undanröjas, men bortom gränsen finns just ”bara” Norge. Därför är det de svenska regioner som gränsar till Norge som har intresse av att minska friktionen vid gränsen, politikerna i Stockholm anser förmodligen inte att Sverige har behov att komma närmare Norge på samma sätt som att komma närmare Danmark och resten av EU. I ett storregionalt sammanhang är det för Värmlands del väsentligt att försöka organisera och synkronisera systemen gällande anställningsförhållanden i Norge och Sverige. Vid en ökad samverkan måste hinder, problem och oklarheter gällande respektive lands arbetsmarknad undanröjas. Ett ömsesidigt utbyte av information kan bidra till framsteg inom detta område.

Det är naturligt att två olika staters planeringssystem och beslutsorgan skiljer sig åt. Problemet är att för stora olikheter kan minska förutsättningarna för en gränsregional utveckling. Ett exempel är omläggningen av sjukvården i Norge. Enligt Lennart Hellqvist på Landstinget i Värmland kan sjukvården i Norge och Sverige inte utan vidare utbyta arbetskraft, det ligger en hel del bestämmelser bakom sådana omflyttningar. Således är en svensk/norsk samverkan av en mer komplicerad karaktär än vad ett landstingssamarbete inom Sverige skulle vara. Gränshinder är förstas överbyggbara, det visar Dan Snell på Handelskammaren Värmland och hans projekt exempel på. Finns det en vilja från båda parter, finns det ofta ett sätt, trots olika förutsättningar. Lars Bull förklarar dock att trots att det finns en god atmosfär, kan den inte göra skillnad i regelverk.

Ett framgångsrikt storregionalt samarbete med Norge kan omöjligen bildas förrän man har hittat ett sätt att lösa pendlingsproblematiken. Om alla hade möjlighet att använda sig av bilen som transportmedel vore problemet delvis löst, men det är inte så enkelt. När jag både från Roland Skogberg och från Lars Bull fick höra vilka svårigheter det inneburit att köra ett värmländskt Reginatåg till Oslo började mina funderingar hur en framtida arbetspendling skulle kunna gestalta sig. Som situationen är nu tror Roland Skogberg att det är svårt att få till en snabb arbetspendling till Norge. Dessa faktorer talar mot ett storregionalt samarbete över riksgränsen. En funktionell regions gränser bestäms av de mänskliga kontakterna inom ett visst område, tillgänglighetsbegreppet är oundvikligt i dessa sammanhang. Därmed får det inte finnas inomregionala barriärer som försvårar de mänskliga aktiviteterna. Det gäller inte bara för företagen och deras överföringar och transporter, utan också för allmänheten. Hur ska annars invånarna dra nytta av de fördelar som en regionförstoring uppenbarligen ger? De negativa effekterna som följer av en regionförstoring, både de ekologiska såväl som de sociala, blir mer uppenbara om de allmänna kommunikationerna inte är tillräckligt utbyggda i området. Samma problematik finns i gränstrakterna Värmland-Dalarna, där det inte heller finns goda förutsättningar för människor att åka kollektivt.

Den mest intressanta frågan inom ramarna för denna rapport är den om Värmland i ett storregionalt sammanhang. Respondenternas svar gav utrymme för intressanta funderingar. Karlstads universitet drar sig mot Norge på grund av den potential som där finns, om man bortser från gränshindren. Frågan är: Kan vi bortse från gränshindren i detta fall? Under studiens

gång har jag blivit varse de möjligheter som finns på den norska sidan, men det verkar alltid finnas ett aber med i bilden. En mer noggrann kartläggning av styrkor och svagheter måste nog ske för att lättare kunna överväga ett storregionalt samarbete mellan Värmland och Norge. För universitetets del har även Västsverige en stor potential och goda möjligheter för samverkan, området ner mot Göteborg är av stort intresse till skillnad från Dalarna/Bergslagen. Olika initiativ för samverkan uppkommer naturligt nog lättare mellan två regioner som redan har bra kontakter traditionellt sett. Karlstads universitet har sedan lång tid tillbaka haft täta relationer med högskolor på den norska sidan, samtidigt som det finns etablerade kontakter med Västsverige. Dialogen gentemot Örebro universitet och Högskolan i Dalarna har inte alls utvecklats lika bra, av olika skäl, och det kan därför vara svårare att från Karlstads universitet se möjligheterna till utökad samverkan om förutsättningarna för det i dessa regioner förefaller mindre.

Angelica Rage på Region Värmland anser att samarbetet mot Norge bör intensifieras i framtiden, men att viljorna måste vara starka från båda parter. Det måste finnas resurser för att åstadkomma en fungerande pendling över gränsen. Återigen kommer frågan om förutsättningar för samverkan mellan Sverige och Norge upp, det är svårt att balansera denna diskussion och att göra den nödvändiga avvägningen mellan för- och nackdelar. När det gäller Landstinget i Värmland kommer det bli ett utökat samarbete inom den egna sjukvårdsregionen, men detta innebär inte sammanslagningar av landsting. Det kommer inte att bli några omjusteringar av gränserna i dagens läge. När Lennart Hellqvist blickar framåt kan han ändå skönja en utveckling där regionerna blir allt större, även sjukvårdsregionerna. I en sådan framtidsvision är Örebro läns landsting en passande samarbetspartner för Landstinget i Värmland. Samarbetet skulle resultera i ett mer kraftfullt storlandsting med över en halv miljon invånare. Inom sjukvården behövs ett stort befolkningsunderlag för att förhindra underskott och nedskärningar i verksamheten. Det bör ske mer noggranna undersökningar om hur de svenska regionförsöken har påverkat de aktuella landstingens möjligheter till att tillhandahålla god service till länets alla invånare. Har resurserna ökat eller har det skett en centralisering av verksamheter, till nackdel för befolkningen i området?

Gun-Marie Östedt-Axelsson på INVA/Handelskammaren Värmland instämmer i den tidigare debatten som varit aktuell i länet. Hon tycker inte att det gränsöverskridande samarbetet ska låsas genom att koncentreras till en specifik angränsande partner, utan att det istället är väsentligt att ta tillvara samtliga möjligheter som erbjuds. Samverkan kan mycket väl ske åt olika håll beroende på vad det gäller. VD Ulf Ljungdahl anser att det är hög tid att tänka sig Värmland som en del av en större region i framtiden, ett högre invånarantal är nödvändigt för att synas som en region inom EU. Han betonar i det sammanhanget de möjligheter som Göteborgsområdet innebär för tillväxt och positiv anda.

Det är viktigt att poängtera att om en storregional samarbetspartner till Värmland väljs i framtiden, är det inte meningen att lokala gränsöverskridande projekt ska hämmas i någon del av länet. Inte heller ska ett bra erbjudande från en angränsande region förkastas, det handlar om att koncentrera insatserna och initiativen till att innefatta den valda partnern, dock nödvändigtvis inte helt och hållet. Denna problematik måste också vägas in i planeringen, regionförsöken i Skåne och Västra Götaland kan möjligen tjäna som exempel vid en mer ingående undersökning.

I infrastrukturella sammanhang hör Värmland, som tidigare nämnts, organisatoriskt sett till Västsverige. På grund av den högt prioriterade länken i den nordiska triangeln har Värmland

en koppling mot Örebro via E18. Lars Bull anser dock att den mest naturliga samarbetspartnern ligger västerut, mot Oslo och Göteborg.

Respondenternas åsikter och tankar om regionförstoringsfrågan har gett en bild av den potential som finns i de angränsande regionerna, vid sidan av möjligheterna har även hindren framkommit. För att åstadkomma ett givande storregionalt samarbete är det av stor betydelse att båda parter fokuserar på de möjligheter som finns, men samtidigt måste förutsättningarna för en ökad samverkan vägas in. I nästa avsnitt redovisas mer överskådligt för- och nackdelar med varje tänkbar partner.

9. Slutsatser

För att i framtiden kunna bedöma och välja ut en storregional partner till Värmland behövs ingående undersökningar som bl.a. behandlar jämställdhetsfrågan, social tillhörighet, tillgänglighet och synpunkter från olika beslutsfattare i angränsande län. Jag har i denna rapport försökt att ge en inledande bild av hur de storregionala diskussionerna gestaltar sig inom olika sektorer. Frågan är av mycket komplex karaktär och intervju svaren ger upphov till intressanta tolkningar. En fastställd slutsats är att det inte finns något givet svar, här följer dock en sammanställning av de för- och nackdelar som kan urskiljas för varje potentiell storregional partner.

Örebro län

- + Kommunikationerna mellan Värmland och Örebro är idag förhållandevis väl utbyggda. Eftersom E18 är det stråk som i första hand är prioriterat, kommer troligen tillgängligheten att öka i framtiden. Österut finns kanske de största förutsättningarna för en ökad pendling.
- + Örebro är det angränsande län med vilket Landstinget i Värmland har tätast kontakter. Förutsättningarna för en förstörd landstingsregion är således störst österut.
- Örebro läns medlemskap i Mälardalsrådet innebär att de till stor del riktar sina blickar mot Stockholm och inte i första hand mot Värmland.

Dalarnas län

- + Dalarna och Värmland tillhör skogslänsgruppen, därför finns möjligen en viss identitet och samhörighet inom näringslivet.
- + Kommuner i norra Värmland ser troligen att det finns potential norrut mot Dalarna.
- Gränstrakterna mellan Värmland och Dalarna är inga tätbefolkade områden. Befolkningskoncentrationen i Värmland ligger istället söderut, så de sämsta förutsättningarna för pendling finns troligen norrut. Det kommer förmodligen inte heller att ske några större investeringar i infrastrukturen om befolkningsunderlaget är för litet. Ett exempel är järnvägsstråket Genvägen som hittills inte varit ekonomiskt lönsamt.
- Region Dalarna har inlett kontakter med Mälardalsrådet och drar sig således söderut. Även österut mot Gävle finns goda kommunikationer, som är ett resultat av pendlingsströmmarna.

Västra Götalands län

- + Om kommunikationerna förbättras mot Trollhättan, Vänersborg och Göteborgsområdet finns det goda förutsättningar för pendling. Med tanke på att tyngdpunkten av Värmlands befolkning finns i Karlstadsområdet finns ett bra befolkningsunderlag för infrastrukturens utbyggnad söderut.
- + En fördel är att Värmland och Västra Götaland tillhör samma regioner när det gäller infrastruktur (Vägverket Region Väst och Västra banregionen). Det borde innebära att samordning av kommunikationer underlättas söderut.
- Västra Götalands län är ett resultat av en regionförstoring, det finns ingen strävan efter att bli ännu större.

- Värmland skulle komma att utgöra en mycket perifer del om man valde att ingå i Västra Götalandsregionen.
- Vid en ytterligare förstoring av länet är troligtvis Halland den mest potentiella partnern för Västra Götaland på grund av goda kontakter med Region Halland, samt tillhörandet av samma NUTS 2-område.

Det norska Östlandet

- + Osloområdet är en mycket expansiv region, vars möjligheter för Värmland är viktiga att ta vara på.
- + Det finns ett etablerat samarbete mellan Karlstads universitet och det norska Östlandet och (enligt det regionala tillväxtprogrammet för Värmland 2004-2007) även en önskan från Länsstyrelsen Värmland om en utökad samverkan mellan Värmland och Norge.
- Av intervju svaren framgår att riksgränsen orsakar vissa hinder för samverkan, exempelvis angående pendlingen. Vid ett storregionalt samarbete krävs gemensamma satsningar på infrastruktur och samordning av planering och biljettsystem.

Av respondenterna i denna undersökning har det framkommit relativt olikartade svar. Symboliserar detta ett splittrat län? Hur löses i så fall en sådan splittring? Bör den traditionella strategin övervägas? Om det inom Värmland finns en stark identitet och om länet är ett kraftfullt varumärke bör det tas vara på. Den bästa metoden är kanske att samarbeta åt olika håll där möjligheter dyker upp. En väsentlig fråga kvarstår: Av hur stor betydelse är länets storlek nu och i det framtida Europa? Finns det belägg för att större regioner får ett större inflytande? Enligt Claes Ekdahl på Västra Götalandsregionen har regionförstoringen haft positiva effekter på marknadsföringen av länet. Men det beror kanske inte endast på att länet har växt i storlek, utan också på samordnade insatser från planerare och beslutsfattare. Det låga invånarantalet i svenska län gör att det finns en strävan efter att bli större och synas, men är svenska regioner överhuvudtaget jämförbara med andra regioner i Europa när vi är ett så litet land?

Om Värmland är ett för litet område planeringsmässigt och det är svårt att hitta en passande storregional partner kanske en delning av länet ska övervägas. Västra Värmland skulle kunna utgöra en del i Västra Götalandsregionen, medan östra Värmland kan komma att ingå i Örebro-Mälardalsområdet. Norge kan fortsatt vara en utvecklad samarbetspartner, men i dagsläget är det svårt att se hur en gemensam region skulle fungera i och med de olikheter som följer utav riksgränsen. Den värmländska identiteten är förstås viktig och kan bevaras i och med landskapsbegreppet. Örebro län kan här tjäna som exempel, inom länet finns ingen social sammanhållning men den kanske existerar tydligare inom t.ex. landskapet Närke. Göran Carlsson på Region Dalarna har en intressant teori som innebär att det inte nödvändigtvis behöver ske ändringar av länsgränserna. Istället skulle arbetet inom landsting och länsstyrelse kunna ha en större bas om nu de regionala utvecklingsfrågorna flyttas över till ett nytt länsbaserat organ.

Frågan om hur ett storregionalt samarbete för Värmland skulle kunna se ut kräver avsevärt fler diskussioner bland fler aktörer i och utanför länet. Denna rapport är ett försök att tydliggöra frågan, att åstadkomma initiativ till framtida strategier och att skapa en mer intensifierad debatt. Den storregionala aspekten utgör en väsentlig del av den regionala utvecklingen och samhällsplaneringen i länet, därför är det av högsta betydelse att frågan fortsätter att vara aktuell i regionalpolitiska sammanhang.

10. Referenser

Tryckta källor

ARENA för Tillväxt, *Regionförstoring i Mälardalen –En studie av pendlingsmönster och boendekostnader*, Rapport nr 2-02

Dahlgren, B (2002) *Värmländskt 90-tal –Ett bidrag till det gemensamma komihåget som vad som hände och gjordes*, Rapport 2002:19, Utrednings- och strategisekretariatet, Länsstyrelsen Värmland

Eriksson, L & Garvill, J (2003) *Ett jämställt transportsystem –En litteraturstudie*, Transportforskningsenheten, Rapport 2003:03, Umeå universitet

Gren, J (2002) *Den perfekta regionen?*, Studentlitteratur, Lund

Hansson, B (2003) *Infrastruktur och regionförändringar –Regionförstoring och lokal tillgänglighet: målkonflikter i praktisk politik*, CHOROS 2003:1, Kulturgeografiska institutonen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

Länsstyrelsen Värmland (2000) *Näringslivsinriktat arbete för värmländsk växtkraft*, Februari 2000

Länsstyrelsen Västra Götaland (2001) *Slutbetänkandet –Regionalt folkstyre och statlig länsförvaltning*, 2001-01-18

Regionala tillväxtprogrammet för Örebro län 2004-2007, Länsstyrelsen i Örebro län

Regionalt tillväxtprogram för Dalarna 2004-2007, Länsstyrelsen i Dalarnas län

SIKA, *Infrastruktur för tillväxt –Analys av infrastrukturinvesteringarnas betydelse för tillväxt, regional utveckling och regionförstoring*, SIKA Rapport 2004:1

SIKA, *Infrastruktur och regional utveckling*, SIKA Rapport 2001:3

Statens Offentliga Utredningar, SOU 2000:87, *Regionalpolitiska utredningens slutbetänkande*, Näringsdepartementet

Statens Offentliga Utredningar, SOU 2003:123, *Utvecklingskraft för hållbar välfärd*

Temaplan AB, *Effekter av framtida regionförstoring i Stockholm-Mälardalenregionen?*, Rapport nr 1:2003

Tillväxtprogram för Värmland 2004-2007, Länsstyrelsen i Värmlands län och Region Värmland, *Hållbar Värmländsk Växtkraft*

Törnqvist, G (1998) *Renässans för regioner*, SNS Förlag, Stockholm

Östhol, A (1993) *Gränsregionala samarbetsformer i Europa*, Ds 1993:86, Arbetsgruppen om samarbete över riksgränser, Civildepartementet

Broschyrmaterial

Hedmark Fylkeskommune, Värmlandstrafik AB & LänsTrafiken Örebro (2004) *Gränstrafiken –En storregional utveckling av tågtrafiken i Värmlands län, Örebro län och Hedmark fylke*

VNR, Vänerregionens näringslivsråd (2003) *Verksamhetsberättelse*

Tidningsartiklar/tidskriftsartiklar

Andnor B, *Gränstrafiken har underlättats*, Värmlands Folkblad, 2003-10-30

Bjärnek O, *Gör ett enda EU-program som gäller hela Värmland*, Nya Wermlandstidningen, 2004-08-18

Holmström P, *Förslag om färre regioner i Norge*, Gränsbrytning, nr 24, 2004-09-06, s. 6

Inde K, *Region Västra Svealand nästa*, Nya Wermlandstidningen, 1998-08-03

Johansson M, *Big is beautiful*, Planera, bygga, bo, nr 1:2003, s. 16-17

Karlsson S-E, *En kommun av hela länet*, Nya Wermlandstidningen, 2004-08-18

Nilsson A, *Pendling till jobbet missgynnar kvinnor*, Dagens Nyheter, 2004-05-30

Wetterberg G, *”Sex regioner kan ersätta landstingen”*, Dagens Nyheter, 2004-08-18, s. 4

Intervjuer m.m.

Axelsson Jan, Vänerregionens näringslivsråd, 040622

Bull Lars, Värmlandstrafik AB, 040702

Carlsson Göran, Region Dalarna, 040701

Ekdahl Claes, Västra Götalandsregionen, 040705

Hellqvist Lennart, Landstinget i Värmland, 040609

Hidén Bo, Karlstads universitet, 040527

Krause Eva, Örebro Läns Landsting, 040630

Ljungdahl Ulf, Handelskammaren Värmland, 040927

Löfskog Alvar, Karlstads universitet, 040608

Rage Angelica, Region Värmland, 040607

Skogberg Roland, Länsstyrelsen Värmland, 040622

Östedt-Axelsson Gun-Marie, Handelskammaren Värmland, 040621

Samtal med Dan Snell, Handelskammaren Värmland, 040721

Samtal med Göran Hallin, ITPS, 040701

Samtal med Sverker Lindblad, NUTEK, 040811

Samtal med Tora Friberg, Linköpings universitet, 040621

Internet

http://europa.eu.int/comm/eurostat/ramon/nuts/basicnuts_regions_sv.html, 040908

w1.317.telia.com/~u31724864/swestart/sj/sj_div.htm, 040714

www.affarsrelationer.se, 040831

www.bergslaget.com/aktuellt.asp, 040714

www.glesbygdsverket.se/site/Textversion.aspx?id=6493, 040714

www.gu.se/VUS/default.html, 040715

www.innovasjonsgardermoen.com, 040914

www.inva.org, 040831

www.kollplatsen.com/vbuss.html, 040707

www.norge-vanerlanken.nu, 040719

www.regiondalarna.se/syfteomal.html, 040707

www.regionvarmland.se/index.asp?fu_id=52, 040707

www.regionvarmland.se/index.asp?fu_id=59, 040707

www.scania.org/region/1101nuts.htm, 040908

www.scb.se/Grupp/regionalt/rg0101/nuts.pdf, 040908

www.wermland.cci.se, 040831

www.westsweden.se, 040707

Övrigt material

Forsberg, G. (red) (2004) *Samhällsplaneringens utmaningar och tillämpningar*, Uppsala: Uppsala publishing house

Bilaga 1: En beskrivning av respondenterna

Bo Hidén är universitetsråd vid Karlstads universitet.

Alvar Löfskog är ansvarig för projektet Uniska¹⁶⁶ vid Karlstads universitet.

Angelica Rage är kommunfullmäktigledamot i Forshaga kommun och även ordförande i Region Värmlands styrelse.

Lennart Hellqvist är sjukvårdsanalytiker på Landstinget i Värmland.

Gun-Marie Östedt-Axelsson är projektledare för INVA¹⁶⁷ på Handelskammaren Värmland.

Dan Snell är ansvarig för infrastrukturfrågor på Handelskammaren Värmland och arbetar bl. a. med projekt för att undanröja gränshinder mellan Sverige och Norge.

Jan Axelsson är verkställande tjänsteman på Vänerregionens näringslivsråd, VNR.

Roland Skogberg arbetar med infrastrukturplanering gällande väg och järnväg på Länsstyrelsen Värmland. Han har bl.a. varit ansvarig för att ta fram en länsplan för infrastrukturen för åren 2004-2015.

Lars Bull är VD för Värmlandstrafik AB.

Eva Krause arbetar som planeringschef på avdelningen för Regionutveckling på Örebro Läns Landsting.

Göran Carlsson är biträdande verksamhetsledare på Region Dalarna.

Claes Ekdahl arbetar på Västra Götalandsregionen i Göteborg och är koordinator för EU:s strukturfonder.

Ulf Ljungdahl är VD och norsk konsul¹⁶⁸ på Handelskammaren Värmland.

¹⁶⁶ Universitetsalliansen i inre Skandinavien

¹⁶⁷ Invest in Värmland

¹⁶⁸ Handelskammaren Värmland fungerar som ett norskt konsulat, d.v.s. den norska ambassadens förlängda arm ut i landet, dels på grund av att det i Värmland finns en hel del norska medborgare och dels på grund av täta gränsregionala kontakter. På konsulatet finns information om Norge att tillgå och där kan normmän boende i Sverige skaffa sig ett nytt pass istället för att behöva åka över gränsen. (Källa: Intervju med Ljungdahl U, 040927)

Bilaga 2: Intervjuformulär, Bo Hidén, Karlstads universitet, 040527

- Hur har tidigare samarbetsformer sett ut?
 - Har betydelsefulla samarbeten funnits mellan Karlstads universitet och andra universitet/högskolor/forskningscentra i Norge/Västra Götaland/Örebro/Dalarna?
 - Beskrivning?
 - Vilket av dessa samarbeten har betytt mest för universitetets del?

- Hur är attityderna angående samarbete över länsgränserna/riksgränsen?
 - Hur stort utrymme får egentligen frågan?
 - Vilka fördelar ser Ni med universitetets olika samarbeten, finns det nackdelar?
 - Har riksgränsen inneburit några problem?

- Vilken region är för närvarande universitetets mest angelägna samarbetspartner?
 - Beskriv samarbetet.
 - Vad betyder det för universitetets utveckling?

- Av ren nyfikenhet, vilken samarbetspartner tror Ni skulle vara mest lämpad för Värmlands del vid en regionförstoring?

Bilaga 3: Intervjuformulär, Alvar Löfskog, Karlstads universitet, 040608

- Berätta om UNISCA-samarbetet.
 - Vem tog initiativet?
 - Vilka parter består det av?
 - Hur utvecklades det?

- Har det varit tal på samverkan med de angränsande länen Örebro och Västra Götaland?

- Vilka för- och nackdelar kan Ni urskilja när det gäller ett samarbete mellan Värmland och Norge/Västra Götaland/Örebro/Dalarna?
 - Har riksgränsen inneburit några problem?

Bilaga 4: Intervjuformulär, Angelica Rage, Region Värmland, 040607

- Hur har tidigare samarbetsformer sett ut?
 - Har betydelsefulla samarbeten funnits mellan Värmland och Norge/Västra Götaland/Örebro/Dalarna?
 - Beskrivning?
 - Vilket av dessa samarbeten har betytt mest för Värmlands del?
- Hur är attityderna angående en regionförstoring?
 - Finns tanken med i planeringen och hur stort utrymme får egentligen frågan?
 - Ser Ni några uppenbara för- eller nackdelar av en regionförstoring?
- Tror Ni att vissa grupper i samhället gynnas/missgynnas av en regionförstoring för Värmlands del?
- Vilken angränsande region är för närvarande Värmlands mest angelägna samarbetspartner?

Inom områdena:

- infrastruktur/kommunikationer?
 - näringsliv/arbetsmarknad?
 - sociala kontakter/identitet?
- Vilka för- och nackdelar kan Ni urskilja när det gäller ett samarbete mellan Värmland och Norge/Västra Götaland/Örebro/Dalarna?
 - Har riksgränsen inneburit några problem?
 - Vad tror Ni att en regionförstoring (= förstörade arbetsmarknadsregioner) skulle betyda för utvecklingen i Värmlands län?

Bilaga 5: Intervjuformulär, Lennart Hellqvist, Landstinget i Värmland, 040609

- Hur har tidigare samarbetsformer sett ut?
 - Har betydelsefulla samarbeten funnits mellan Landstinget i Värmland och motsvarande i Norge/Västra Götaland/Örebro/Dalarna?
 - Beskrivning?
 - Vilket av dessa samarbeten har betytt mest för Värmlands del?

- Hur är attityderna angående en regionförstoring?
 - Finns tanken med i planeringen och hur stort utrymme får egentligen frågan?
 - Ser Ni några uppenbara för- eller nackdelar av en regionförstoring?

- Vilken angränsande region är för närvarande Landstinget i Värmlands mest angelägna samarbetspartner?

- Vilka för- och nackdelar kan Ni urskilja när det gäller ett samarbete mellan Landstinget i Värmland och motsvarande i Norge/Västra Götaland/Örebro/Dalarna?
 - Kan riksgränsen ses som en barriär?

- Vad tror Ni att en regionförstoring (= förstorade arbetsmarknadsregioner) skulle betyda för utvecklingen i Värmlands län?

Bilaga 6: Intervjuformulär, Gun-Marie Östedt-Axelsson, Handelskammaren Värmland, 040621

- Hur har tidigare samarbetsformer sett ut?
 - Har betydelsefulla samarbeten funnits mellan Handelskammaren Värmland och motsvarande i Norge/Västra Götaland/Örebro/Dalarna?
 - Beskrivning?

- Hur är attityderna angående en regionförstoring?
 - Finns tanken med i planeringen och hur stort utrymme får egentligen frågan?
 - Ser Ni några uppenbara för- eller nackdelar av en regionförstoring?

- Vilken angränsande region är för närvarande INVA:s/Handelskammaren Värmlands mest angelägna samarbetspartner?

- Vilka för- och nackdelar kan Ni urskilja när det gäller ett samarbete mellan Handelskammaren Värmland och motsvarande i Norge/Västra Götaland/Örebro/Dalarna?
 - Kan t.ex. riksgränsen innebära några problem?

- Vad tror Ni att en regionförstoring (= förstörade arbetsmarknadsregioner) skulle betyda för utvecklingen i Värmlands län?
 - För- och nackdelar?

Bilaga 7: Intervjuformulär, Jan Axelsson & Roland Skogberg, Vänerregionens näringslivsråd & Länsstyrelsen Värmland, 040622

- Hur har tidigare samarbetsformer sett ut?
 - Har betydelsefulla samarbeten funnits mellan Länsstyrelsen Värmland/Vänerregionens näringslivsråd och Norge/Västra Götaland/Örebro/Dalarna?
 - Beskrivning?

- Hur är attityderna angående en regionförstoring?
 - Finns tanken med i planeringen och hur stort utrymme får egentligen frågan?
 - Ser Ni några uppenbara för- eller nackdelar av en regionförstoring?

- Tror Ni att vissa grupper i samhället gynnas/missgynnas av en regionförstoring för Värmlands del?

- Vilken angränsande region är för närvarande Länsstyrelsen Värmlands/Vänerregionens näringslivsråds mest angelägna samarbetspartner?

- Vilka för- och nackdelar kan Ni urskilja när det gäller ett samarbete mellan Värmland och Norge/Västra Götaland/Örebro/Dalarna?
 - Kan t.ex. riksgränsen innebära några problem?

Bilaga 8: Intervjuformulär, Lars Bull, Värmlandstrafik AB, 040702

- Har ni på Värmlandstrafik haft några samarbeten med angränsande län?
- Vilken är er mest aktuella samarbetspartner idag?
- Det pågår en debatt om regionförstoring och förstörade arbetsmarknadsregioner, är det något som ges utrymme för i er planering?
- Om Värmland gick samman med något angränsande län eller angränsande delar av Norge skulle det troligtvis medföra att fler människor pendlar. Hur skulle det fungera? I vilken angränsande region finns bäst förutsättningar för en ökad pendling?
- Innebär riksgränsen till Norge några problem idag? Skulle det fungera med en förstörad arbetsmarknadsregion gällande Värmland och angränsande delar av Norge?

Bilaga 9: Intervjuformulär, Eva Krause, Örebro Läns Landsting, 040630

- Vad har Örebro Läns Landsting haft för samarbeten med angränsande regioner/län?
- Vilken samarbetspartner är mest aktuell idag när det gäller samverkan över gränser?
- Vad har ni haft för samarbeten med Värmland? Hur täta har kontakterna varit?
- Är regionförstoring något som ni talar om inom organisationen?
 - Ges denna fråga någon plats i planeringen?
- I Värmland talas det om att Örebro drar sig mot Stockholm och Mälardalen. Är det sant? Kommer Örebro län att ingå i en storregion inom Mälardalen?
- Skulle ni kunna tänka er ett intensifierat samarbete med Värmland? Tror ni att det skulle fungera om Värmland och Örebro gick samman i ett nytt storlän?

Bilaga 10: Intervjuformulär, Göran Carlsson, Region Dalarna, 040701

- Vad har Dalarna haft för samarbeten med angränsande regioner/län?
- Vilken samarbetspartner är mest aktuell idag när det gäller samverkan över gränser?
- Vad har ni haft för samarbeten med Värmland? Hur täta har kontakterna varit?
- Är regionförstoring något som ni talar om inom organisationen?
 - Ges denna fråga någon plats i planeringen?
- Skulle ni kunna tänka er ett intensifierat samarbete med Värmland? Tror ni att det skulle fungera om Värmland och Dalarna gick samman i ett nytt storlän?

Bilaga 11: Intervjuformulär, Claes Ekdahl, Västra Götalandsregionen, 040705

- Vad har Västra Götalandsregionen haft för samarbeten med angränsande regioner/län?
- Vilken samarbetspartner är mest aktuell idag när det gäller samverkan över gränser?
- Vad har ni haft för samarbeten med Värmland? Hur täta har kontakterna varit?
- Hur har det fungerat sen storlänet bildades? Är det svårt att hålla ihop länet?
 - Finns det en identitet bland invånarna? Är länet väldigt splittrat?
 - Hur fungerar pendlingen i detta storlän? Efter regionförstoringen, ökade den pendlande befolkningen, finns det undersökningar om detta? Kan regionförstoringen (ökat pendlingsomland) ha inneburit negativa förändringar för vissa människor?
- Kommer Västra Götaland att finnas kvar som storlän?
- Talas det om att länet i framtiden ska bli ännu större? Ges ytterligare regionförstoring någon plats i planeringen?
- Skulle ni kunna tänka er ett intensifierat samarbete med Värmland? Tror ni att det skulle fungera om Värmland i framtiden kom att ingå i Västra Götalands län?

Bilaga 12: Intervjuformulär, Ulf Ljungdahl, Handelskammaren Värmland, 040927

- Vad innebär rollen som norsk konsul?
- Hur har Norgesamarbetet sett ut? Har det skett stora förändringar sedan Ni blev VD?
 - Vad finns det för projekt som berör de angränsande länen?
- Jag har förstått att det finns ett nära samarbete mellan Handelskammaren Värmland och 10 av de 12 svenska handelskamrarna. Kan Ni berätta mer om det?
- Skulle en gemensam arbetsmarknadsregion med norska Östlandet fungera? Finns redan en sådan? Finns det förutsättningar för en ökad pendling i detta område?
- Vart tror Ni att Värmland hör i ett storregionalt sammanhang? Ser Ni någon passande storregional partner?